

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА
ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У
КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ

(мастер рад)

Ментор

Проф. др Мирјана Ђукић

Студент

Милица Јовановић

Број индекса: 340/2023

Косовска Митровица, 2025.

САДРЖАЈ

УВОД.....	4
ГЛАВА I	6
ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА И СВЕДОКА САРАДНИКА	6
1. Организовани криминалитет.....	6
2. Појам института сведока сарадника.....	8
ГЛАВА II	11
РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ЗАКОНОДАВСТВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	11
1. Репформа кривичног процесног законодавства	11
2. Споразуми између јавног тужиоца и окривљеног	14
3. Положај јавног тужиоца у страначким споразумима	15
3.1. Општи осврт на јавнотужилачку истрагу	15
3.2. Основне одлике тужилачке истраге.....	16
3.3. О улози јавног тужиоца у страначким споразумима	18
4. Положај суда у страначким споразумима	20
ГЛАВА III	22
ПОЈАМ И ПОЛОЖАЈ ОКРИВЉЕНОГ	22
1. Појам окривљеног, права и процесни положај	22
2. Претпоставка невиности окривљеног.....	24
2.1. Правна природа претпоставке невиности	25
ГЛАВА IV	26
СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	26
1. Споразум о сведочењу окривљеног(окривљени сарадник).....	26
2. Услови за закључење споразума о сведочењу окривљеног.....	28
3. Елементи споразума о сведочењу окривљеног.....	28
3.1. Обавезни елементи споразума о сведочењу окривљеног	29
3.2. Факултативни елемент споразума о сведочењу окривљеног.....	40
4. Одлучивање о споразуму о сведочењу окривљеног	42
4.1. Одбацивање споразума о сведочењу окривљеног.....	42
4.2. Прихватање споразума о сведочењу окривљеног	44
4.3. Одбијање споразума о сведочењу окривљеног.....	45

4.4. Жалба против решења	46
5. Испитивање и оцена исказа окривљеног	46
6. Емпиријско истраживање о примени споразума о сведочењу окривљеног у Републици Србији.....	51
ГЛАВА V	53
СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КОМПАРАТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ	53
1. Споразум о сведочењу окривљеног у компаративном законодавству-Сједињене Америчке државе	53
2. Споразум о сведочењу окривљеног у компаративном законодавству- Енглеска	56
3. Споразум о сведочењу окривљеног у компаративном законодавству- Италија	60
ЗАКЉУЧАК.....	65
ЛИТЕРАТУРА	67

УВОД

Организовани криминалитет представља комплексну друштвену појаву и у многим државама егзистира дужи временски период. Ефективно детектовање кривичних дела из области организованог криминалитета подразумева реконструкцију кривичног процесног законодавства.¹ Упоредо са развијањем нових криминалних организација расте и ниво опасности организованог криминалитета, јер поред тероризма, организовани криминалитет представља веома озбиљну претњу свету. Законом о изменама и допунама ЗКП од 2002. године започела је регулација појма сведока сарадника, а то се догађа после дужег периода развијања организованог криминалитета, односно у тренутку када државни органи почињу да схватају колику претњу носи организовани криминалитет.² Усвајање Законика о кривичном поступку из 2011. представља битан тренутак зато што укључује прекид са домаћом кривичном процесном традицијом. Адверзијални елементи поступка постају преовлађујући. Као један издваја се могућност закључења споразума о сведочењу између јавног тужиоца и окривљеног.³

Пре него што пређемо на појам споразума о сведочењу окривљеног који представља централни део рада, покушали смо да дефинишемо појам организованог криминалитета, затим окривљеног лица и његов положај. У кривичном поступку учествује више лица која имају своја права и обавезе, а то су: суд, јавни тужилац и окривљени и они су кључни за успостављање, вођење и окончавање кривичног процесног односа.

Предмет ове анализе је споразум о сведочењу окривљеног између јавног тужиоца и окривљеног који је настао као резултат реформских процеса у српском кривичном поступку. Споразум о сведочењу окривљеног представља споразум који може да се закључи поводом дела организованог криминала, али и у поступку за кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Нови ЗКП Републике

¹ Б. Н. Лечић, „Споразуми јавног тужиоца и окривљеног”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2017, 388.

² М. Грубач, „Организовани криминал у Србији”, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, 4/2009, 704-705.

³ М. Ђукић, *Споразум о сведочењу окривљеног за кривична дела организованог криминала*, Докторска дисертација, Ниш, 2019, 3.

Србије поред споразума о признању кривичног дела уводи и два нова облика споразума. То су споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног. Суштинска се разлика међу њима огледа у томе што код првог, окривљени задржава то процесно својство, док код преостала два облика на основу клаузуле о сведочењу, поред својства окривљеног, задобија и својство сведока у кривичном поступку.

Поред дефинисања споразума и објашњења његове садржине, односно елемената како обавезних тако и факултативног, предмет истраживања обухвата и то какве одлуке суд може да донесе поводом закљученог споразума о сведочењу окривљеног. Суд може решењем споразум да прихвати, одбаци, одбије. У формалноправном смислу обухваћен је целокупан процес, од момента закључења (постизања) споразума, до тренутка мериторног судског одлучивања.

Емпиријски део истраживања обухвата обраду статистике која се односи на број закључених споразума о сведочењу окривљеног у Републици Србији.

Осим анализе постојеће правне регулативе у Републици Србији, предмет истраживања у последњем делу мастер рада представља и споразум о сведочењу окривљеног у другим земљама. То ће нам омогућити ширу перспективу и боље разумевање примене споразума. Посебно ће се анализирати споразум о сведочењу окривљеног земаља као што су: САД, Италија, Енглеска.

ГЛАВА I

ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА И СВЕДОКА САРАДНИКА

1. Организовани криминалитет

Криминалитет је форма која је присутна у разним фазама развоја људског друштва, неспорно је да има широке размере и да се појављује у различитом обиму.⁴ Криминал је одувек био присутан у свету и кроз историју се прилагођавао друштвеним условима, мењајући своје форме испољавања.

Организовани криминалитет представља најопаснији и најекстремнији облик криминала.⁵ У најопштијем смислу, организовани криминалитет може се описати као групно извршавање кривичних дела од стране више особа које су се претходно договориле да то учине. Међутим, ова дефиниција постављена је прешироко. Овде се наглашава само постојање испланиране акције између више особа. Зато су конституисане уже дефиниције где се истиче да није довољно само обично удруживање криминалаца како би постојао организовани криминал, него њихово заједничко деловање у извршењу кривичних дела. Према аутору Шулер-Спринггору, организовани криминалитет представља вршење одређених кривичних дела: уцена и изнуда, међународна трговина дрогом, трговина белим робљем, корупција, крађа. Супротно, Кајзер полази од параметара који указују на присутност организованог криминалитета, а они су следећи: организациона структура, повезивање легалних и илегалних радњи, тајно удруживање више особа, технологија и широк спектар злочиначких и насилних метода.⁶ Приликом образложења појма организованог криминалитета, Livingston наглашава пирамидалну структуру и упорност припадника криминалних организација.⁷ Централна подручја деловања организованог криминалитета обухватају трговину дроге, трговину оружјем, коцкање, проституција, крађе

⁴ Ј. Матијашевић, З. Павловић, „Организовани криминалитет”, *Право-теорија и пракса*, 5-6/2009, 57.

⁵ З. Малбашић, „Организовани криминал: невојна претња националној безбедности”, *Академија за националну безбедност Београд*, 2/2020, 328.

⁶ С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Ниш, 2012, 192-193.

⁷ Ђ. Игњатовић, М. Шкулић, *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2012, 24.

и слично. Значајне разлике постоје у погледу дефинисања и постојања појавних облика организованог криминалитета у САД и у европским земљама. Неки аутори истичу да не постоји у свим земљама овај облик криминалитета, а други организовани криминал поистовећују само са оним обликом који постоји у Америци. Став који преовладава у социјалистичким државама по питању организованог криминалитета јесте тај да је организовани криминалитет одлика која је везана превасходно за капиталистички систем.

У домаћој литератури неколико аутора истраживало је питање идентификације кључних карактеристика организованог криминалитета, а то су: Мило Бошковић, Мићо Бошковић, Василијевић, Ђорђе Игњатовић. Мило Бошковић наглашава да се кључне карактеристике појма организованог криминалитета односе на конструкцију организационе тактике (основни принципи који се заснивају на јасној структури ауторитета и одговорности, сталност извршења кривичних дела, поштовање правила и норми које важе за целу групу како би се остварили заједнички циљеви).⁸ Аутор Игњатовић наглашава да организовани криминалитет представља облик имовинског криминалитета. Главна активност коју спроводе криминалне организације јесте привредна делатност где притом користе корупцију која је присутна код представника власти.⁹

Закон о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала донет 2002. године¹⁰, поред одређивања појма организованог криминала прописује и специјалне органе који гоне учиниоце кривичног дела организованог криминала. Закон из 2002. године је модификован у више наврата. Првобитно је гласио као Закон о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала, затим је дефинисан као Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела¹¹ и најзад као Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању

⁸ М. Бошковић, „Проблем дефинисања организованог криминалитета”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2005, 41.

⁹ Ј. Матијашевић, З. Павловић, „Организовани криминалитет”, *Право-теорија и пракса*, 5-6/2009, 60.

¹⁰ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, („Службени гласник РС”, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 - др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11- др. закон, 101/11 – др. закон и 32/13).

¹¹ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник РС”, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11 – др. закон, 101/11 – др. закон и 32/13).

организованог криминала, тероризма и корупције.¹² Органи који су надлежни за поступање су: Јавно тужилаштво за организовани криминал, Организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала у склопу Министарства унутрашњих послова, Посебно одељење Апелационог суда у Београду за организовани криминал, Посебна притворска јединица Окружног затвора у Београду и Посебно одељење Вишег суда у Београду за организовани криминал.¹³

2. Појам института сведока сарадника

Термин сведок-сарадник је институт релативно новијег датума који води порекло од идентичних института који су присутни у државама које су започелу борбу против организованог криминалитета много пре него наша држава. Сведок сарадник је као институт настао седамдесетих година где је остао знан као „collaborator of/with justice”, а у италијанском вокабулару „pentito” (покајаник). Сведок сарадник је први пут имплементиран када је италијански мафијаш Tommaso Buscetta 1987. проглашен кривим и осуђен за шверцовање наркотика и двоструко убиство. Међутим, касније пристаје на сарадњу са истражним органима, што је резултирало кривичним процесом „Maxi trial-om”, током којег је донето 360 осуђујућих пресуда. Тиме је започета нова епоха развоја овог института који се примењује у бројним земљама, а поготово у Италији и Сједињеним Америчким Државама.¹⁴ Посматрано из историјског угла овај институт има своје корене још у средњем веку у Енглеској где су такви сведоци дефинисани као „свједоци круне”. Овакви сведоци би за своје сведочење добили одређене повољности.¹⁵ Постоје и извесне примедбе у Италији за коришћење овог појма од стране одређених политичара. Они верују да сведочење „pentita” може бити веома често злоупотребљено.¹⁶ У Италији, пентити представљају особе са дубоким знањем о криминалним мрежама, а често су они који поседује информације о

¹² Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС”, бр. 94/2016, 87/2018, - др. закон и 10/2023).

¹³ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС”, бр. 94/2016, 87/2018-др.закон и 10/2023), чл. 4.

¹⁴ М. Грубач, *et al.*, *Борба против организованог криминала у Србији- Од постојећег законодавства до свеобухватног предлога реформе*, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, Београд, 2008, 282.

¹⁵ Д. Приморац, С. Шарић, „Свједок под имунитетом (свједок покајаник) у кривичном законодавству Босне и Херцеговине”, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, 3/2013, 2013, 591.

финансијској конструкцији криминалних организација. Помоћу информација које поседују значајно доприносе разбијању основе постојања криминалних организација.¹⁷ Термин крунски сведок предвиђа сведочење члана криминалне групе против окривљеног у истом кривичном поступку уз услов да се не води кривични поступак против њега. У делу *Dei delitii et delle pene Cesare Beccaria* које је објавио 1764. године говори о постојању института сведока сарадника. Познати случај имплементације овог типа споразума ван Енглеске појавио се у Сједињеним Америчким Државама. У питању је суђење против мафијашког кума Johna Gottija. Осуђен је на сто година затвора на основу сведочења његовог сарадника Sammyja Gravana који је за ово сведочење добио имунитет. 1998. године Џонију је дијагностификован канцер, иако се лечио болест је рецидивирала и 2002. године преминуо је у затворској болници.¹⁸

Важно је истакнути конвенцију из Палерма, односно Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала из 2000. године. Њоме је предвиђено да свака земља потписница спроводи одређене мере којима ће мотивисати припаднике криминалних група.¹⁹ Сходно члану 26. свака држава потписница ће предузети одговарајуће мере да би подстакла лица која учествују или су учествовала у групама за организовани криминал. Такве се мере односе на пружање информација које су надлежним органима корисне за потребе истраге и прикупљање доказа везаних за идентитет, структуру, природу, састав организованих криминалних група и кривичних дела која врше или могу извршити овакве организационе структуре. Такозване мотивационе мере подразумевају предвиђање блажег кажњавања окривљених лица која значајно сарађују у истрази или кривичном гоњењу учиниоца кривичних дела организованог криминала.

Права која има сведок сарадник су у основи идентична правима која поседују „обични сведоци” изузев два која нема, а то су: не може бити ослобођен дужности сведочења према окривљеном који му је сродник и не може бити ослобођен дужности да одговара на питања

¹⁷ Доступно на: <https://www.cicig.org/history//index.php?page=pentiti-or-effective-collaborators>, посећено: 05.11.2024

¹⁸ Доступно на: https://themobmuseum.org/notable_names/john-gotti/, посећено: 05.11.2024.

¹⁹ Закон о потврђивању конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, (‘‘Сл. лист СРЈ-Међународни уговори’’, бр. 6/2001), чл. 26.

када постоји могућност да ће себе или блиско лице изложити срамоти.²⁰ Поседовање ових права би у крајњој линији обесмислило постојање института сведока сарадника.

У нашој земљи институт сведок сарадник је прописан новелираним Закоником о кривичном поступку од 2002. године. Одређени домаћи аутори су се бавили дефинисањем термина сведока сарадника који представља претечу окривљеног сарадника. Татјана Лукић описује сведока сарадника као особу која на основу одлуке суда и предлога тужиоца уместо окривљеног или осумњиченог лица, добија статус сведока и има обавезу да да веродостојан исказ.²¹ Термин сведок сарадник описује и проф. Станко Бејатовић: „Лице против кога се, као припадника криминалне организације, води кривични поступак или је поднета кривична пријава, а које пристане да да исказ о криминалној делатности групе којој припада. Сведок сарадник који је у суду дао исказ у складу са обавезама које прописује Законик не може бити гоњен за кривично дело организованог криминала за које се води поступак.”²²

На темељу свих наведених чињеница, можемо да закључимо да је институт окривљеног сарадника, односно осуђеног сарадника у нашем процесном законодавству кључан алат у борби против организованог криминала, споразум као један од модела за реорганизацију нашег законодавства, испуњава захтеве делотворног кривичног поступка.²³

Закоником о кривичном поступку из 2006. предвиђени су услови који морају бити испуњени како би лице добило статус сведока сарадника.

Општи услови су:

- као сведок саслушаће се лице за које постоји основана сумња да је члан криминалне организације;
- да је лице у потпуности признало кривично дело;

²⁰ И. Фејеш, „Сведок сарадник”, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 10/2005, 496.

²¹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 72.

²² С. Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд, 2008, 543.

²³ С. Бејатовић, „Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард и реформа кривичног процесног законодавства Србије (Норма и пракса)”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2/2015, 28.

- лице чије је признање утврђено доказима;
- лице против кога је донета оптужница за дело организованог криминала.²⁴

Посебни услови предвиђени Законом су:

- услов целисходности, односно да лице добија статус сведока сарадника целисходно са обзиром на природу и околности кривичног дела;
- да је значај његовог исказа претежнији од штетних последица кривичног дела поводом којег постоји основана сумња да га је извршио;²⁵
- трећи услов састоји се у томе да ако се сведок сарадник не би саслушао, утврђивање битних чињеница би било отежано.²⁶

Институт сведок сарадник регулисан је и одредбама Законика о кривичном поступку из 2009. године. Треба нагласити да оне не одступају у односу на претходник Законик, као и то да су битне, јер представљају образац за регулисање појма окривљеног сарадника и осуђеног сарадника.

На основу наведеног можемо рећи да је институт сведок сарадник регулисан у складу са међународним правом где се самим тим и наша земља придружила реорганизацији кривичног процесног законодавства.

ГЛАВА II

РЕФОРМА КРИВИЧНОГ ПРОЦЕСНОГ ЗАКОНОДАВСТВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Репформа кривичног процесног законодавства

Кривични поступак у Републици Србији регулисан је Закоником о кривичном поступку из 2011. на адверзијални начин, где је институт сведока сарадника формулисан споразумом

²⁴ Законик о кривичном поступку, ("Сл.гласник РС", бр. 46/2006), чл. 156. ст. 1.

²⁵ Законик о кривичном поступку, ("Сл.гласник РС", бр. 46/2006), чл. 156, ст. 2, тч. 2.

²⁶ Законик о кривичном поступку, ("Сл.гласник РС", бр. 46/2006), чл. 156, ст. 2, тч. 3.

где се свакако поништава дотадашња пракса, а законодавац уводи споразум о сведочењу окривљеног. Током своје реформе кривично процесно право искусило је велике промене.²⁷ Постојала су два главна циља, где је први представљао креирање нормативне базе за делотворнији кривични поступак при чему се не угрожавају права загарантована националним прописима, као и нормама међународног права, а други циљ односио се на усаглашавање домаћег кривичног процесног законодавства са решењима која постоје у упоредном кривичном процесном законодавству.²⁸ У Србији реформа кривичног процесног законодавства почела је 2001. године и то Закоником о кривичном поступку из 2001. године који је ступио на снагу 2002. године, а тиме је престао да важи Закон о кривичном поступку СФРЈ из 1977. године. Крајњи резултат дугог процеса реформе јесте Законик о кривичном поступку из 2011. године.

Када се изврши поређење кривичних поступака у различитим земљама можемо рећи да постоје два: европско-континентални и англосаксонски систем. Европско-континентални систем одликују инквизиторски елементи. Јавни тужилац мора обратити пажњу на доказе оптужбе и доказе одбране, а суд карактерише доказна активност.²⁹ Са друге стране, у англосаксонском систему кључну функцију има јавни тужилац, јер сноси терет доказивања одбране, док је суд доказно пасиван и врши оцену доказа на основу којих доноси судску одлуку.³⁰ Сам поступак се реализује у форми спора пред судом, а то означава повољно окружење за постизање нагодби између окривљеног и јавног тужиоца. У инквизиторском кривичном поступку суд је покретао кривични поступак и доносио мериторне или друге одлуке. Улога суда је доминантна, међутим запостављена су права окривљеног, где се према њему односило као да је објекат.³¹

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода донета је 1953. године и представља важан корак у заштити људских права у кривичном поступку. Фокус конвенције је да се формирају извесна права окривљеном, јер се према њему поступало као

²⁷ З. Топић, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Мастер рад, Правни факултет, Ниш, 2017, 8.

²⁸ *Ibid*, 8-9.

²⁹ М. Шулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка”, *Crimen (IV)*, Београд, 2/2013, 177.

³⁰ М. Букарица, *Упоредни кривични системи*, Бања Лука, 2016, 74.

³¹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 97-99.

према објекту. На основу тога, окривљени је имао следећа права: да у најкраћем могућем року подробно и на језику који разуме буде упућен о природи и мотивима оптужбе против њега, да има довољно времена за припремање одбране, да се брани путем браниоца или лично, да добије бесплатну помоћ преводиоца уколико не разуме језик који се примењује у поступку.³²

Још један битан међународни документ ради заштите окривљеног представља и Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака која дефинише мучење као чин којим се особи намерно наноси физичка или психичка патња како би се добиле одређене информације или признање.³³ Да би се акт квалификовао као мучење према Конвенцији, потребно је испунити три кумулативна услова:

- намерно наношење тешке менталне или физичке патње
- од стране јавног званичника, који је директно или индиректно укључен
- у одређене сврхе.³⁴

Усвајањем ова два документа дошло је до јачања статуса окривљеног, а улога суда се смањила. Регулација сведока сарадника представља парадигму англосаксонског система и означава битан корак у борби против организованог криминала. Како би поступак био ефикаснији започето је регулисање споразума између јавног тужиоца и окривљеног. Тако, наш закон познаје споразум о признању кривичног дела из 2009. године којим је појам сведок сарадник формулисан споразумом, а све то зато што је истрага стекла тужилачке атрибуте. Несумњиво је да се помоћу остала два споразума, споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног олакшао приступ откривања и доказивања кривичних дела организованог криминала. Нагласак са сведока сарадника пребацује се на окривљеног или осуђеног.

³² Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, ("Сл. лист СЦГ- Међународни уговори", бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005- испр. и Сл. гласник РС- Међународни уговори", бр. 12/2010 и 10/2015), чл. 6. ст. 3.

³³ Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака, чл. 1. Термин мучење представља сваки облик наношења патње лицу како би се од њега изнудило признање.

³⁴ Доступно на: https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/PreventingTortureNHRI_Serbian_0.pdf, посећено: 10.11.2024.

Уређивање споразума и других поједностављених форми у кривичним стварима нашли су посебно место у реформи кривичног процесног законодавства Републике Србије. Сама регулација споразума последица је „стварања нормативне основе за ефикаснији кривични поступак путем поједностављених форми поступања у кривичним стварима”.³⁵ Аутор Бејатовић, ефикасним сматра онај кривични поступак у којем је: „у реално кратком временском интервалу од његовог покретања па до окончања, уз пуно поштовање законитости његовог вођења, донесена правилна и законита правноснажна судска одлука”.³⁶

2. Споразуми између јавног тужиоца и окривљеног

Такозвано преговарање између јавног тужиоца и окривљеног јавља се у више модалитета. Споразум о признању кривице, касније преименован у споразум о признању кривичног дела, првобитно потиче из англосаксонског права, првенствено из САД-а. Међутим, данас је присутан и у бројним земљама европско-континенталног система. Окривљени сарадник и осуђени сарадник, модалитети су споразума о сведочењу, који код нас представљају кориговане форме ранијег постојећег института сведока сарадника. Особеност преговора између јавног тужиоца и окривљеног јесте да се они спроводе у тајности, и у овом случају тужилац представља кључни субјект за окривљеног.³⁷

Споразуми представљају прилично новије институте у Србији и њихова сврха је убрзање кривичног поступка. Првенствено то је споразум о признању кривичног дела где делује на ефикасност правосудног система изражавајући право на правично суђење, док преостала два споразума омогућавају јавном тужиоцу лакше доказивање тешких кривичних дела где тада делују тужилаштва посебне надлежности.³⁸

³⁵ С. Бејатовић, „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног”, *Анали правног факултета у Зеници*, 10/09, 207.

³⁶ С. Бејатовић, *op.cit.* 2015, стр. 28.

³⁷ Б. Н. Лечић, *op.cit.* 389-390.

³⁸ *Ibid*, 391-403.

3. Положај јавног тужиоца у страначким споразумима

3.1. Општи осврт на јавнотужилачку истрагу

На основу последње модификације кривичног процесног законодавства предвиђена је јавнотужилачка истрага. Намера увођења јавнотужилачке истраге јесте да се убрза кривични поступак и унапреди његова ефикасност.

Реформа кривичног процесног законодавства из 2011. године обележена је са две најбитније промене у кривичном поступку. Судска истрага замењена је јавнотужилачком истрагом, а главни претрес регулисан адверзијалним системом.³⁹ Постоје два услова Законика о кривичном поступку како би се покренула истрага, а то су основи сумње и наредба за покретање истраге од стране надлежног јавног тужиоца.⁴⁰ Законом је предвиђено да је основно право и дужност јавног тужиоца гоњење учиниоца кривичних дела.⁴¹ Законик о кривичном поступку из 2011. предвиђа да се истрага покреће наредбом јавног тужиоца, док је ранији ЗКП прописивао да се истрага покреће на основу решења истражног судије о спровођењу истраге, поред тога је првенствено и овлашћен да гони окривљеног.⁴²

Материјални услов се дефинише различито у зависности од тога да ли је истрага покренута против одређеног познатог или непознатог учиниоца кривичног дела. Уколико је осумњичени идентификован неопходно је да постоје основи сумње да је конкретно лице починило кривично дело, што подразумева да је материјални услов повезан и са делом и са учиниоцем. Међутим, постоје и ситуације када је учинилац кривичног дела неидентификован и тад истрага може да се покрене само када постоје основи сумње да је извршено кривично дело и тада се материјални услов односи само на дело.⁴³ Да се приметити да је у поређењу са претходним законским прописима смањен степен сумње који

³⁹ М. Ристић Везенковић, „Природа и одлике истраге у кривичном поступку Србије”, *Правни хоризонти*, Правни факултет Универзитета у Нишу, 1/2018, 186.

⁴⁰ Законик о кривичном поступку -ЗКП (Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021-одлука УС и 62/2021- одлука УС).

⁴¹ ЗКП, чл. 43.

⁴² А. Квастек, „Положај оштећеног у јавнотужилачкој истрази”, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, Факултет безбедности Универзитета у Београду, 1/2021, 49-50.

⁴³ ЗКП, чл. 295, ст. 1.

је неопходан за покретање истраге. Тренутно решење предвиђа да је неопходно само основи сумње, не и основана сумња.

Формални услов за покретање истраге представља одлуку јавног тужиоца да истрагу покрене у виду наредбе.⁴⁴ Законом о кривичном поступку предвиђен је садржај наредбе о спровођењу истраге: лични подаци учioniоца уколико је познат, опис дела, законски назив кривичног дела и околности из којих произилазе основи сумње.⁴⁵

Тужилачки модел истраге представља главни приступ у важећем кривичном процесном праву. Немачка је једна од првих земаља Европе која функционише у европско-континенталном систему, одустала од судске истраге и прихватила тужилачки модел. Законом о реформи кривичног процесног права из 1974. године у Немачкој конструисана је нормативна основа за ефикаснији кривични поступак. Главна промена јесте укидање судске истраге као етапе у кривичном поступку и њено издвајање из надлежности истражног судије. Сходно овоме, по угледу на Немачку, бројне земље су усвојиле тај концепт. Међу њима је и Босна и Херцеговина у којој су постигнути позитивни резултати његове имплементације.⁴⁶

3.2. Основне одлике тужилачке истраге

Као основне одлике јавнотужилачке истраге, које суштински представљају битне елементе реформисаног кривичног процесног законодавства наше земље, могу се издвојити следеће:

- Истрагу покреће јавни тужилац доношењем наредбе о спровођењу истраге, против које жалба није дозвољена.
- Истрагу спроводи јавни тужилац а не истражни судија, тако да он представља главну формацију те фазе кривичног поступка, а то значи да покреће истрагу, предузима истражне радње, одлучује о завршетку истраге и о осталим питањима везане за ову фазу поступка. У

⁴⁴ М. Ристић Везенковић, *op.cit.* 187-188.

⁴⁵ ЗКП, чл. 296, ст. 3.

⁴⁶ И. Јовановић, А. Петровић Јовановић, *Тужилачка истрага –регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2014, 13-14.

поређењу са истражним судијом који је ангажован за истраживање, јавни тужилац има двоструку улогу (улогу гоњења и улогу истраживања).

- Истрага се води поводом основа сумње, а не основане сумње. Основи сумње представљају скуп чињеница које посредно сугеришу да је дошло до извршења кривичног дела, односно да је одређена особа одговорна за то кривично дело, а основана сумња скуп чињеница које непосредно указују да је одређена особа извршила кривичног дела.⁴⁷

- Постоји судија за претходни поступак, његова основна делатност је да се брине о заштити права окривљеног, о мерама процесне принуде и посебним доказним радњама.

- Присутни су елементи паралелне истраге, где окривљени и бранилац могу сакупљати обавештења од других лица, да узимају предмете или исправе од других лица, али и да предузимају доказне радње на основу овлашћења јавног тужиоца.⁴⁸

- Сврха истраге јесте да се у њој сакупе докази и подаци неопходни за одлучивање да ли ће да се подигне оптужница или ће се обуставити поступак, докази који су неопходни да се утврди идентитет учиниоца, докази за које постоји опасност да се неће моћи поновити на главном претресу или би њихово извођење било отежано, као и други докази који могу бити од користи за поступак, а чије се извођење са обзиром на околности случаја показују целисходним.⁴⁹

Немогућност улагања жалбе против наредбе о спровођењу истраге, законско је решење које окривљеном ускраћује право на делотворни правни лек. На место некадашњег решења о спровођењу истраге против којег је било могуће уложити жалбу, сада је конципирано такво решење које би наводно за сврху имало ефикаснији кривични поступак у којем би се уштедело време приликом одлучивања о правном леку. Ефикасност свакако није могућа, имајући у виду увођење двоструке улоге јавног тужиоца у истрази.

⁴⁷ ЗКП, чл. 2.

⁴⁸ Н. Живковић, „Тужилачка истрага- предности и мане”, *Анали Правног факултета у Београду*, 3/2017, 212.

⁴⁹ ЗКП, чл. 295, ст. 2.

3.3. О улози јавног тужиоца у страначким споразумима

Пре реформе кривичног процесног законодавства 2011. године постојао је само један страначки споразум, познат као споразум о признању кривице. Данас уместо једног постоји постоје три страначка споразума: споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног.⁵⁰ Проучавањем све три врсте споразума може се закључити да је улога тужиоца у страначким споразумима доминантнија од улоге суда, а нарочито код споразума о признању кривичног дела.

Споразум о признању кривичног дела закључује се након преговора у којима окривљени признаје дело које му се ставља на терет. Преговори се воде између тужиоца, окривљеног и његовог браниоца. По закону, суд није укључен у преговоре, његова улога састоји се у томе да оцени и заштити јавни интерес и законитост постигнутог споразума и то након што споразум буде закључен.⁵¹ Обавезна клаузула споразума о признању кривичног дела односи се на врсту, меру или распон казне односно друге кривичне санкције.⁵² Кључно питање у одлукама које се тичу кривичних санкција представља начин њиховог одмеравања, где постоји судско, административно и законско, а у оквиру законског постоји подела на: систем апсолутно одређених казни, систем апсолутно неодређених казни и систем релативно одређених казни.⁵³ Више речи о овој подели следи у поглављу које се односи на обавезне елементе споразума.

Одмеравање казне представља утврђивање врсте и висине казне у односу на кривично дело које је извршио окривљени.⁵⁴ Суд има обавезу по питању индивидуализације казне, а јавни тужилац и окривљени прецизирају казну у апсолутном износу. Пре него што предложи конкретну казну, јавни тужилац је дужан да прикупи информације о окривљеном.

⁵⁰ М. Ристић Везенковић, *Положај јавног тужиоца у реформисаном кривичном поступку Србије*, Докторска дисертација, Ниш, 2019, 295.

⁵¹ В. Ђурђић, Д. Суботић, *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Београд, 2010, 84.

⁵² В. Бајовић, „Одмеравање казне и споразум о признању кривичног дела”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, Београд, 2015, 180-188.

⁵³ Доступно на: <https://studentius.wordpress.com/2017/03/04/pojam-i-vrste-odmeravanja-kazne/>, посећено: 06.05.2025.

⁵⁴ Доступно на: <https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/krivicno-pravo/odmeravanje-kazne>, посећено: 08.05.2025.

Тужилац може да стекне увид у ове информације путем неформалног разговора, оне обухватају различите аспекте, укључујући околности из ранијег живота окривљеног, његову претходну осуђиваност, понашање након извршења кривичног дела, као и однос према жртви. Такође, важно је размотрити степен кривице, мотиве за извршење дела, као и значај признања, пружања информација и сарадње у откривању других кривичних дела. Све ове околности морају утицати на избор казне, односно кривичне санкције.⁵⁵ Управо ово нам говори како је у овом случају функција јавног тужиоца доминантнија у односу на функцију суда, јер јавни тужилац предлаже суду врсту, висину односно распон казне или друге кривичне санкције, а суд одмерава предложено казну.

Нови процесни статус јавног тужиоца захтева тоталну и интензивну ангажованост у доказном поступку. У претходном моделу главног претреса јавни тужилац био је углавном пасиван, док је доказивање чињеница на којима се заснива оптужба представљало надлежност суда. Сада, терет доказивања у целини пада на јавног тужиоца.⁵⁶

Код споразума о признању кривичног дела, суд је доказно пасиван, и са обзиром на то да се изјашњавање о кривици врши у присуству јавног тужиоца и браниоца, суд нема непосредан увид у чињенице на основу којих окривљени признаје извршење кривичног дела, о њима сазнаје непосредно на основу споразума, док јавни тужилац има директан увид у дате околности и чињенице.⁵⁷

У односу на споразум о признању кривичног дела, у случају споразума о сведочењу окривљеног односно осуђеног, суд није доказно пасиван и предвиђен је поступак доказивања. Код споразума о сведочењу окривљеног суд је активнији у прикупљању доказа. Током испитивања сведока суд може да предложи јавном тужиоцу да поред основног спроведе допунско и унакрсно испитивање.⁵⁸ На суду неће бити извођења доказа, али суд врши оцену доказа, његова обавеза је да утврди да ли су чињенице из исказа окривљеног потковане раније изведеним доказима. Када оцени исказ као истинит, на томе као кључном

⁵⁵ М. Барјактаровић, *Одмеравање казне по споразуму о признању кривичног дела*, Мастер рад, Ниш, 2021, 14.

⁵⁶ М. Ристић Везенковић, *op.cit.* 2019, 204.

⁵⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 229-230.

⁵⁸ *Ibid.* 228.

доказу доноси пресуду. На основу исказа окривљеног сарадника суд непосредно утврђује чињенице које се односе на кривична дела саопштених, исто тако и оне које се тичу кривичног дела окривљеног који сведочи. Самим тим можемо да закључимо да је споразум о сведочењу у делу који се тиче сведочења у хармонији са начелом непосредности.⁵⁹

На основу изнетог, можемо да закључимо да је улога коју има јавни тужилац код споразума о признању кривичног дела претежнија од улоге суда, јавни тужилац предлаже казну односно кривичну санкцију, а суд је одмерава, иако нема увид у чињенице он их спознаје на непосредан начин на основу споразума. Међутим у случају споразума о сведочењу окривљеног околности су нешто другачије, јавни тужилац предлаже казну, а суд врши индивидуализацију на основу доступних чињеница и околности у вези са извршеним кривичним делом и самим тим је доказно активнији.

4. Положај суда у страначким споразумима

Једна од новина коју је Законик о кривичном поступку увео 2011. године јесте смањење улоге суда у процесу доказивања. То подразумева ослобађање суда од обавезе прикупљања и извођења доказа, као и ослобађање од одговорности за извођење доказа и утврђивање истине - потпуног и тачног чињеничног стања, независно од активности странака.⁶⁰ Након увођења јавнотужилачке истраге, судска одлука о слању кривичне ствари на главни претрес мора бити јасно дефинисана у закону и темељена на уверењу суда да постоје довољни докази за то. Према Законик о кривичном поступку из 2011. године, главни претрес организован је према америчком акузаторском моделу и осмишљен је као потпуно адверзијални, страначки поступак. Терет доказивања лежи на тужиоцу, док је на странкама одговорност да прикупе и представе доказе, а суд је ослобођен обавезе да истражује истину о кривичном делу. Суд је дужан да утврди чињенице на основу доказа које изнесу саме странке, али није обавезан да истражује истину по службеној дужности. Ослобађање суда од одговорности за извођење доказа и утврђивање истине није специфично за европско-континентални тип кривичног поступка, какав је наш, и не одговара нашој правној

⁵⁹ *Ibid.* 230.

⁶⁰ С. Бејатовић, „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и међународни правни стандарди“, *Crimen*, Београд, 3/2016, 93-94.

традицији. Положај суда је такав да се фокусира искључиво на законитост и континуитет главног претреса и то уз бројне институције које су одговорне за обезбеђивање брзог и ефикасног решавања кривичне ствари. Из те идеје произашао је највећи недостатак нове концепције поступка пресуђења кривичне ствари – укидање начела истине.⁶¹ Уместо начела истине, сада је одређено да одлуку којом се пресуђује у кривичном предмету суд може донети искључиво на основу чињеница за које је уверен да су извесне⁶² након што претходно непристрасно процени прикупљене доказе.⁶³ Суд, стога, у вези са сваком одлучујућом чињеницом мора бити сигуран да је она извесна. Међутим, ако за неку од тих чињеница не постоје довољно доказа странака који би омогућили суду да са сигурношћу потврди њено постојање, суд није овлашћен да истражује да ли та чињеница заиста постоји нити да прикупља доказе о њеном постојању.⁶⁴

Окривљени добија процесно својство сведока када суд донесе решење о прихватању споразума. Окривљени сарадник постаје кључна фигура у кривичном поступку током главног претреса, кроз унакрсно испитивање, дајући одговоре страни која га је предложила, као и супротној страни. Такође, може и током фазе допунског испитивања да даје одговоре поново пред страном која га је предложила. Суд ће извршити оцену истинитости исказа, тако што ће прво упоредити садржај исказа са изјавом која је евидентирана записнички током преговора, а затим ће је упоредити са осталим доказима изведеним у истом кривичном поступку. Тај изузетно сложен задатак треба да буде подржан методама судске психологије како би процена била свеобухватна и непристрасна.

⁶¹ В. Ђурђић, „Перспектива новог модела кривичног поступка Србије”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2015, 78-79.

⁶² ЗКП, чл. 16, ст. 4.

⁶³ ЗКП, чл. 16, ст. 2.

⁶⁴ В. Ђурђић, *op.cit.* 79.

ГЛАВА III

ПОЈАМ И ПОЛОЖАЈ ОКРИВЉЕНОГ

1. Појам окривљеног, права и процесни положај

Пре него што пређемо на појам споразума о сведочењу окривљеног, дефинисаћемо појам окривљеног лица и његов положај.

Најпре треба рећи да у кривичном поступку суделује више лица која имају своја права и обавезе. Та лица представљају: суд, јавни тужилац и окривљени, и они су кључни за успостављање, вођење и окончавање кривичног процесног односа. Положај окривљеног је изузетно занимљив, са обзиром на то да се ради о лицу којем након завршетка поступка могу бити ограничена извесна права или може да му се умањи имовина. Појам окривљеног је дефинисан на различите начине у зависности од литертуре до литературе. Професор Станко Бејатовић одређује окривљеног као лице према коме се води кривични поступак због постојања одређеног степена сумње да је извршило кривично дело које му се ставља на терет, међутим не сматра се кривим и има сва права која су предвиђена законом. Ђурђић не дефинише конкретно окривљено лице, већ фокус даје његовој одбрани, јер је она предвиђена као основно човеково право. Момчило Грубач дефинише окривљеног као лице против којег тужилац подиже тужбу, а суд утврђује да ли је оно одговорно и да ли је извршио кривично дело.⁶⁵ Права окривљеног према Уставу Републике Србије су:

- Право да буде поучен о правима у моменту лишења слободе. Окривљени има право да да буде обавештен да није обавезан да даје било какве изјаве и да све што изнесе може бити искоришћено као доказ. У односу на претходни ЗКП који је налагао да се окривљени обавести о својим правима у тренутку хапшења, садашњи ЗКП предвиђа да се обавештење даје непосредно пре првог саслушања. Ово ствара значајан временски размак у којем окривљени може давати разне информације полицији и на тај начин да нашкоди себи, а претходно није био упознат са својим правима. У тренутку хапшења предвиђена је само обавеза да се ухапшени упозна са разлозима хапшења.

⁶⁵ Ж. Мирков, „О појму окривљеног и његовом исказу у кривичном поступку”, *Цивитас*, 2/2019, 161-164.

- Право да буде информисан о доказима прикупљени против њега. Устав прописује да свако ко је окривљен за кривично дело има право да у најкраћем року, у складу са законом, детаљно и на матерњем језику буде информисан о мотивима оптужбе за коју се терети, и о доказима који су сакупљени против њега. Треба рећи да се овде ради о његовом праву да буде обавештен о њиховом постојању, а не праву да може да изврши увид у садржину доказа.

- Право на сазнање о вођењу истраге и доставу тужилачке наредбе. Тужилац има право да независно утврди редослед спровођења доказних радњи и да у року од 30 дана када је обавештен о првој предузетој радњи од стране полиције доноси наредбу о спровођењу истраге. Пошто је дозвољено вођење истраге против непознатог учиниоца остављена је могућност јавном тужиоцу да истрагу спроводи без окривљеног и његовог браниоца. То је могуће само ако изложи да је до података о идентификацији учиниоца дошао на крају истраге.⁶⁶

- Изостанак правног средства против наредбе о спровођењу истраге. О ваљаности покретања поступка доноси одлуку једино јавни тужилац који покреће истрагу, а без судске контроле може да потраје веома дуго.⁶⁷ Устав предвиђа да свако има право на аутономан, објективан, и законом већ успостављен суд, да у правичном и у разумном року расправи и одлучи о његовим правима и обавезима, као и оптужбама против њега.⁶⁸ У овом случају Устав прописује да суд одлучује о основаности сумње за покретање поступка. Међутим тада није уставно прихватљиво законско решење према којем тужилац одлучује о основаности сумње за покретање поступка наредбом, а против ње не постоји правно средство о којем одлучује суд. Пошто је уставни поредак заснован на владавини права и правилу законитости чији је законски заштитник суд, с тога није у складу са духом Устава да тужилац доноси одлуку о покретању кривичног поступка без могућности судске заштите.⁶⁹

⁶⁶ В. Бељански, В. Делибашић, Ј. Тинтор, *Приручник за поступање адвоката у кривичном поступку*, Београд, 2019, 17.

⁶⁷ *Ibid*, 19.

⁶⁸ Устав Републике Србије ("Сл. Гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021).

⁶⁹ В. Бељански, В. Делибашић, Ј. Тинтор, *op.cit.* 19-20.

2. Претпоставка невиности окривљеног

Претпоставка невиности је једна од основних гаранција у вези са положајем окривљеног у кривичном поступку и чини саставни део права на правично суђено и прописана је како домаћим тако и међународним актима. У праву Републике Србије предвиђена је Уставом РС, где се свако лице сматра невиним за кривично дело које му се ставља на терет, док се одлуком суда не докаже кривица окривљеног.⁷⁰ Законик о кривичном поступку дефинише претпоставку невиности окривљеног, свако се сматра невиним све док се његова кривица за кривично дело не утврди правноснажном судском одлуком.⁷¹ Претпоставка невиности је дефинисана и бројим међународним актима. Међународни пакт о грађанским и политичким правима предвиђа да свако ко је оптужен за кривично дело има право да се сматра невиним док се његова кривица не докаже законски.⁷² Такође, овај термин је дефинисан и Римским статутом међународног кривичног суда, статут предвиђа да нико се не сматра кривим док се не докаже његова кривица пред судом у складу са правилима поступка. На тужиоцу је терет доказивања, а суд да би донео одлуку мора бити чврсто уверен да је окривљени крив за дело које му се ставља на терет.⁷³ Повељом о основним правима Европске Уније 2010. године предвиђена је претпоставка невиности и право на одбрану. Сваки оптужени ће се сматрати невиним, све док не буде доказана његова кривица у складу са законским прописима као и да се сваком оптуженом гарантује право на одбрану.⁷⁴

Можемо доћи до закључка да је претпоставка невиности окривљеног предвиђена различитим међународним актима. Сви они имају исте елементи претпоставке невиности и како би се иста поштовала, предвиђене су обавезе државних органа и свих других лица.

⁷⁰ Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021), чл. 34, ст. 3.

⁷¹ ЗКП, чл. 3, ст. 1.

⁷² Међународни пакт о грађанским и политичким правима, чл. 14, ст. 2.

⁷³ Закон о потврђивању римског статута међународног кривичног суда ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори" бр. 5/2001), чл. 66.

⁷⁴ Повеља о основним правима Европске уније, (2010/С 83/02), чл. 48.

2.1. Правна природа претпоставке невиности

Постоје различита схватања поводом овог питања која се веома разликују, али најзначајнија су да је:

- претпоставка основно начело кривичног поступка;
- право окривљеног;
- радна хипотеза.

Издаја се као основно начело зато што регулише положај окривљеног у поступку. Поменутом схватању се замера да га је могуће оспорити. Међутим то је у супротности са карактером кривично процесних начела, али није ретко да се у законском тексту дефиниција претпоставке невиности коси са основним процесним начелима.

Претпоставка невиности је одређена и као право окривљеног. У односу на права која поседује окривљени а којих може да се одрекне, ово право функционише изван његове воље.

Као треће мишљење издаја се да је претпоставка невиности радна хипотеза која се користи у кривичном поступку, а помаже да се одреди терет пружања доказа.⁷⁵

Поставља се и питање да ли је претпоставка невиности правна претпоставка, где одређени теоретичари који заступају тај став сматрају да је то оборива правна претпоставка. Тврдње које постоје у правним претпоставкама делимично се поклапају са реалним стањем, док код претпоставке невиности то није тако, због тога се код таквих заступника она не може одредити као правна претпоставка. С тога претпоставка невиности представља важну процесну потврду, њоме се постиже заштита личности у поступку и на неки начин пружа се могућност једнакости окривљеног у спору са тужиоцем.⁷⁶

⁷⁵ А. Манић, *Претпоставка невиности окривљеног и право на информисање*, Мастер рад, Ниш, 2023, 11.

⁷⁶ И. Илић, „Право на претпоставку невиности окривљеног- између нормативног и стварног”, Научни скуп са међународним учешћем, „Људска права – између идеала и изазова садашњости, *Зборник радова Правног факултета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*, 2016, 515.

ГЛАВА IV

СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Споразум о сведочењу окривљеног(окривљени сарадник)

Споразум о сведочењу окривљеног закључује се поводом поступка за кривична дела организованог криминала, али такође може се закључити и у поступку за кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом (ратни злочини).⁷⁷ Нови ЗКП Републике Србије уводи поред споразума о признању кривичног дела два нова облика споразума. То су споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног.

Приликом дефинисања прихватљивости сведочења окривљеног, домаће законодавство је увело термин „окривљени сарадник” уместо претходног термина „сведок сарадник”. Иако се ради о идентичним дефиницијама, предложићемо дефиницију која одражава гледиште аутора Шкулића, Делибашића и Грубача. Окривљени сарадник је компактни процесни институт у коме окривљени стиче статус сарадника на основу споразума постигнутог са тужиоцем. Јавља се једно питање о којем се полемише, а то је зашто треба мењати терминологију када постоје сведоци сарадници код којих окривљени иначе сведочи? Одговор лежи у адверзијалном процесу и у чињеници да је окривљени за кривично дело које је починио процесуиран и за њега примерено осуђен. Посебност кривичног гоњења организованог криминала је у томе што се не одвија по редовном поступку, што је једна од одлика адверзијалног система јер поступку даје смисао поједностављеног кривичног поступка.⁷⁸

Уредници који формулишу појам окривљеног сарадника тврде да формулација да се окривљени гони и да се доноси нека врста пресуде чине разлог да се фокус помери са сведока на окривљеног. Ако посматрамо процесни статус окривљеног сарадника и сведока у поступку, окривљени је лице које се гони а истовремено и лице против кога се изриче

⁷⁷ С. Кнежевић, *op.cit.* 2019, 47.

⁷⁸ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 104-105.

одговарајућа пресуда. Међутим може се рећи да статус сведока није формулисан на такав начин да би поседовао те карактеристике. Ако је сведок крив за давање лажног исказа, он може имати такав статус. Додуше у овој ситуацији, ово питање проучава се у склопу израза окривљеног сарадника, али не и сведока, и управо та тврдња чини још један разлог зашто је дошло до измене термина.⁷⁹ Концепт споразума као поједностављеног облика поступка може да се дефинише као варијација прибављања сведока сарадника што представља коришћење исказа окривљеног као основе за кривично гоњење других окривљених.⁸⁰

Јавни тужилац и окривљени имају могућност да склопе споразум о сведочењу окривљеног за кривично дело а за које је дужно да делује јавно тужилаштво са посебном надлежношћу.⁸¹

Поступак закључивања споразума о сведочењу окривљеног је сличан поступку закључивања споразума о признању кривичног дела. То значи да се споразум између странака може закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге до краја главног претреса и у овом случају окривљени мора имати браниоца. Специфичност овог споразума јесте што јавни тужилац позива окривљеног да што подробније опише све што му је познато о кривичном делу и то у року од 30 дана. Ако је окривљени неук, свој исказ ће диктирати у апарату за снимање гласа.⁸² Споразум о сведочењу окривљеног конституише се у писаном формату, подноси се суду и то најкасније до завршетка главног претреса. Уз споразум доставља се и записник који садржи исказ окривљеног.⁸³

Споразум о сведочењу окривљеног означава сагласност слободно изражене воље између окривљеног и јавног тужиоца. Окривљени свесно и добровољно признаје да је извршио кривично дело и даје обећање да ће рећи све што му је познато о извршеном делу, а јавни тужилац за узврат му даје извесне повластице које су предвиђене законом.⁸⁴

⁷⁹ *Ibid*, 105.

⁸⁰ В. Делибашић, „Основне новине у Законик у кривичном поступку из 2011. године”, *American Bar Association’s Rule of Law Initiative*, Партнери за демократске промене Србије, Београд, 2016, 19.

⁸¹ *Ibid*.

⁸² Б. Н. Лечић, *op.cit.* 397.

⁸³ С. Кнежевић, *op.cit.* 2019, 48.

⁸⁴ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 106.

2. Услови за закључење споразума о сведочењу окривљеног

Споразум о сведочењу окривљеног уређен је Закоником о кривичном поступку, а како би споразум био закључен неопходно је да окривљени испуни одређене услове. Први услов јесте да постоји основана сумња да се ради о припаднику криминалне организације или да је извршио кривично дело организованог криминала. Пошто јавни тужилац управља истрагом, он може најбоље да процени које лице може да добије положај окривљеног сарадника. Други услов је да окривљени призна да је извршио кривично дело свесно и добровољно. Овај услов постоји у САД, Италији, Енглеској. Окривљени може да призна да је извршио дело организованог криминала поводом којег се и води кривични поступак где ће да сведочи против других лица. Међутим, може да призна и кривично дело које не поседује сегменте организованости и то у поступку у коме ће се закључити споразум о његовом сведочењу.⁸⁵ Пошто је признање обавезни елемент споразума, у наставку рада биће детаљније описан. Услов целисходности је такође обавезан елемент споразума о сведочењу окривљеног, неопходно је да је значај исказа окривљеног претежнији од последица кривичног дела које је починио.⁸⁶ Анализу важности исказа окривљеног спроводи јавни тужилац пре него што се закључи споразум. Ова анализа је изузетно важан аспект и од ње зависи напредак кривичног гоњења осталих саоптужених и положај окривљеног.⁸⁷ Овакву процену може да изврши или јавни тужилац опште надлежности односно тужилац за организовани криминал, у односу на то које је кривично дело предмет кривичног поступка.

3. Елементи споразума о сведочењу окривљеног

Како би споразум био ваљан, неопходно је да садржи обавезне елементе као и један факултативни елемент. Обавезни елементи споразума о сведочењу окривљеног су:⁸⁸

- Опис кривичног дела које је предмет оптужбе;

⁸⁵ *Ibid*, 107.

⁸⁶ *Ibid*.

⁸⁷ G. Hughes, "Agreements for Cooperation in Criminal Cases", *Vanderbilt Law Review*, no. 1, 1992, p.p. 15.

⁸⁸ ЗКП, чл. 321.

- Изјава окривљеног да у потпуности признаје извршење кривичног дела;
- Изјава окривљеног да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичном делу за које је надлежан Специјални суд;
- Споразум о врсти и мери, или споразум о врсти и распону казне или друге кривичне санкције;
- Споразум о ослобођењу од казне, или о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног, у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама;
- Споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи стечене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву ако је поднет;
- Изјаву странака и браниоца о одрицању од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум;
- Потпис странака и браниоца.

Што се тиче факултативног елемента, он предвиђа споразум о одузимању имовине која је настала извршењем кривичног дела.⁸⁹

Следећи пасуси су предвиђени за појашњење свих елемената споразума о сведочењу окривљеног.

3.1. Обавезни елементи споразума о сведочењу окривљеног

1.Опис кривичног дела обухвата опис кривичног догађаја са навођењем чињеница под којима се одржао. Представља обавезни елемент како би суд имао преглед у то шта је окривљени у ствари признао. Окривљени током давања изјаве којом је признао извршење кривичног дела самим тим даје и дескрипцију кривичног дела. То је у ствари чињенични опис који се помиње у диспозитиву оптужног акта од стране тужиоца.⁹⁰ Опис кривичног дела даје окривљени као аутономни извршилац кривичног дела. Од окривљеног као аматера не може се рачунати да ће дати формални опис кривичног дела, већ да ће самостално изложити чињенице и околности у којима је учинио дело које му се ставља на терет. Постоји могућност да се ради о окривљеном који је извршио кривично дело у афективном стању, а у тим ситуацијама неопходно је извршити судско-психијатријско вештачење. Такође, кривично дело може да изврши и окривљени који није ментално оболео, који је свестан

⁸⁹ С. Кнежевић, *op.cit.* 2019, 49.

⁹⁰ В. Делибашић, *op.cit.* 23.

признања да је извршио кривично дело, али може да се појави једна потешкоћа. Наиме, услед протицања времена од извршеног кривичног дела, због афетивног стања у ком се налази окривљени може доћи до тога да се он не сећа одређених ствари. Ова ситуације може довести до тога да опис кривичног дела буде непотпун или да не постоји.⁹¹ У споразуму је потребно назначити све сегменте индивидуализације кривичних дела. Такође је неопходно означити и место извршења, начин, време и средство извршења кривичног дела, саизвршиоце, као и све остале чињенице и околности које су важне за дело поводом којег се води поступак.⁹²

2.Изјава окривљеног којом у потпуности признаје извршење кривичног дела представља други битан елемент споразума о сведочењу окривљеног. У редовном кривичном поступку признање не може да се сматра апсолутним доказом. Поред признања окривљеног захтевају се докази који нису у супротности са признањем.⁹³ Одлука суда се заснива на признању, али и исказу окривљеног, самим тим оно мора бити образложено и осталим доказима како би се сматрало потпуним. Потпуност означава да ли су признате све или само одређене чињенице и околности под којима је извршено кривично дело. Што се тиче обима признања, он се односи на број признатих кривичних дела, самим тим уколико се окривљени сматра одговорним за кривична дела која су извршена од стране криминалне групе попут изнуде, отмице у којима се појављује као саучесник, признање окривљеног мора да укључи оба кривична дела. У случају да се окривљени сматра одговорним за кривично дело нпр. силовање, тешке телесне повреде, у којем се сматра да је аутономни извршилац, неће постојати стицај кривичних дела, зато што их није учинио као припадник криминалне групе. У америчком правосуђу се у погледу интензитета признања кривичног дела предвиђа да окривљени поред тога што припада криминалној групи другог кривичног дела, прихвати и њему блиска кривична дела. Тако на пример ако је лице извршило плачку банке он треба да призна и кривично дело крађе аутомобила које је аутономно починио.⁹⁴

⁹¹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 118-119.

⁹² Б. Суботин, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Завршни рад, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2014, 48.

⁹³ М. Шкулић, „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног законодавства”, *Crimen (IV)*, 2/2013, 223.

⁹⁴ М. А. Simons, „Retribution for Rats: Cooperation, Punishment and Atonement”, *Vanderbilt Law Review*, no. 1, 2003, p.p. 56.

У средњем веку, мучење је било дозвољено као начин изнуђивања признања. Супротно томе, у данашњем свету према бројним међународним документима као што су Универзална декларација о људским правима⁹⁵, Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁹⁶, Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, то је забрањено. У Америчком правосуђу, сматра се да је одлука окривљеног добровољна уколико је он свестан последица извршеног дела, а његово признање о кривици не произилази из претњи.⁹⁷ Свакако, признање је свесно ако је окривљени у тренутку извршења дела био урачунљив, сем ако у неком тренутку не добије неку форму поремећености. Постоје различите врсте признања у односу на класификације: судско и вансудско, признање дато у истрази и признање дато на главном претресу, потпуно и непотпуно признање, лажно и истинито.⁹⁸ Од наведених облика признања најтежа је процена његове истинитости. У прошлости су се користила нека средства која су данас забрањена, као што је наркоанализа и лоботомија. Суд проучава сваки доказ посебно и прихватиће да је признање истинито уколико се признање поклапа са доказима.

Суд мора да се увери да је окривљени признао да је свесно и добровољно извршио дело које му се ставља на терет, да је свестан последица и да се одриче од права на суђење и улагање жалбе против одлуке којом се закључује споразум тако што ће му постављати питања да ли је узимао психоактивне супстанце или алкохол. На основу добијених одговора суд се уверава да ли је дато признање које је свесно и добровољно.⁹⁹

3.Изјава којом окривљени преузима обавезе у погледу будућег сведочења. Споразум укључује и изјаву где ће окривљени да каже све оно што му је знано у вези са извршеним делом. Управо ово је тренутак када извршилац кривичног дела има статус окривљеног, али се обавезује да ће сведочити уколико суд прихвати споразум о сведочењу окривљеног. Јавни тужилац добија информације које окривљени може да да у својству сведока. На основу тога формира записник који се доставља заједно са споразумом. Такође, окривљени

⁹⁵ *Универзална декларација о људским правима*, чл. 5.

⁹⁶ *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*, чл. 7.

⁹⁷ M. Langer, „Rethinking Plea Bargaining: The practice and Reform of Prosecutorial Adjudication in American Criminal Procedure”, 2006, p.p. 229.

⁹⁸ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 122-123.

⁹⁹ *Ibid.*

има и извесне обавезе које се формирају током сведочења. Изјава којом окривљени преузима обавезе у погледу сведочења чини:

-Изјаву окривљеног да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичном делу и да неће прећутати ништа.¹⁰⁰ У питању су чињенице које је запазио на основу директног опажања или на индиректан начин.

- Окривљени треба да буде благовремено обавештен о обавезама које ће имати као сведок и потребно му је нагласити да неће моћи да користи погодности које су доступне сведоцима. Окривљени мора бити свестан свих права од којих се као сведок у овом поступку мора одрећи и која не може користити.¹⁰¹ Ова изјава предвиђа следеће: изјаву да је обавештен о томе да као сведок треба да прича истину и да ништа о томе не сме прећутати, изјаву да је упознат са тиме да лажни исказ представља кривично дело, изјаву о томе да је свестан обавезе полагања заклетве, изјаву да је обавештен да не може да се позива на повластицу ослобођења од обавезе да даје одговоре на одређена питања. Пошто се не ради о обичном сведоку него о окривљеном који поседује битне информације које могу бити од значаја за осуду чланова криминалне организације ово решење се сматра легитимно.¹⁰²

4.Споразум о врсти и мери, или распону казне или друге кривичне санкције. Ово је најзначајнији елемент за окривљеног зато што му након испуњења обавеза може уследити ублажење казне, ослобођење од казне, одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења. Систем казни у домаћем законодавству се дефинише малим бројем казни и законитошћу у изрицању.¹⁰³ У нашем законодавству систему казни припада мали број казни. Наш закон познаје казну затвора као главну казну која може да се изрекне, новчану казну, казну рада у јавном интересу и одузимање возачке дозволе.¹⁰⁴ У општем делу садржани су основи за ослобођење од казне као и у посебном делу закона за одређена кривична дела. Општи основи су:¹⁰⁵ прекорачење границе нужне одбране због израженије раздражљивости, добровољни одустанак, када учинилац након извршеног кривичног дела уклони последице

¹⁰⁰ ЗКП, чл. 321, ст. 2.

¹⁰¹ М. Лилић, *Консесуалне форме у кривичном поступку*, мастер рад, Ниш, 2019, 44.

¹⁰² М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 124-126.

¹⁰³ З. Стојановић, *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012, 202.

¹⁰⁴ Д. Јовашевић, *Кривично право-општи део*, Номос, Београд, 2010, 212.

¹⁰⁵ Д. Јовашевић, *op.cit.* 238.

које су настале његовим извршењем.¹⁰⁶ У домаћој судској пракси до данас није било случајева да се закључи споразум о сведочењу окривљеног за кривично дело организованог криминала, док се сведок сарадник користио у поступку за кривична дела организованог криминала, међутим ти поступци били су регулисани ранијим законом где није дошло до изрицања казни због одустанка јавног тужиоца од кривичног гоњења. Тема која најчешће привлачи пажњу односи се на усаглашавање о мери казне, односно распону казне. Сходно томе, како би се одредила мера казне односно распон казне, најпре треба рећи да одмеравање казне представља утврђивање типа и висине казне према извршиоцу кривичног дела. У зависности од правног подручја, начин одмеравања може бити: законски, судски или административни.¹⁰⁷ Законско одмеравање казне дефинише се као одмеравање које спроводи законодавац поводом кривичних дела која су предвиђена законом. Дефинишући одређена противправна понашања као кривична дела планирана посебним делом Кривичног законика, законодавац дефинише врсту и висину казне која може бити изречена извршиоцима кривичног дела од стране суда. Приликом одређивања казне на овај начин, постоји неколико система који могу да се користе: систем апсолутно неодређених казни, систем апсолутно одређених казни и систем релативно одређених казни.¹⁰⁸

- Систем апсолутно неодређених казни постоји када суд по својој вољи одређују врсту и висину казне учioniцу кривичног дела, јер му законодавац то допушта.

- Систем апсолутно одређених казни постоји када законодавац прописује врсту и висину казне учioniцу кривичног дела, а суд ће изрећи казну ако се утврди да је кривично дело учињено.

- Систем релативно одређених казни постоји када законодавац дефинише врсту казне као и њено минимално и максимално трајање за свако дело посебно, чиме поставља оквире унутар којих суд може да делује приликом изрицања казне.¹⁰⁹ Овај систем се користи у нашој земљи, чиме се сматра најпогоднијим, јер се на неки начин формира уравнотеженост између рада законодавца и суда.¹¹⁰

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 127-128.

¹⁰⁸ Д. Јовашевић, З. Стевановић, *Казне као облик друштвене реакције на криминал*, Београд, 2012, 100.

¹⁰⁹ *Ibid.*, 100-101.

¹¹⁰ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 129.

Судско одмеравање казне постоји када суд утврди да је лице криво за извршење кривичног дела и прелази на одмеравање казне.¹¹¹

Административно одмеравање казне постоји у појединим државама САД-а, где казну одмеравају административни органи у установама које су предвиђене за извршење казне. Одређивање казне се спроводи током поступка извршења казне и предвиђено је само код казне лишења слободе.¹¹²

5.Споразум о ослобођењу од казне такође представља обавезан елемент споразума о сведочењу окривљеног. Од када је у домаћем законодавству установљен термин сведок сарадник постоји опција ослобођење од казне. Тако се окривљени сарадник налази у незадовољавајућем статусу наспрам сведока сарадника зато што се казна изриче у форми пресуде, а само када постоје посебни услови може да наступи ослобођење од казне. Међутим за оштећеног то је повољна позиција, јер се може подмирити упућивањем имовинскоправног захтева.

Основи за ослобођење од казне прописани су како општим тако и посебним делом закона за одређена кривична дела. Код кривичног дела удруживање ради вршења кривичних дела члан криминалне групе може се ослободити од казне уколико установи деловање групе пре него што је извршио кривично дело у њеном оквиру, а ради чијег је деловања група и настала. Тиме можемо закључити да се окривљени сарадник може оптужити искључиво за кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела, као члан, пошто још увек није починио кривично дело за криминалну групу. Поред овог услова подразумева се и да је разоткрио групу чији је члан. У односу на претходно законско решење поред овог предвиђен је и услов да је мито пружен на захтев одговорног лица, а према актуелном решењу предвиђена је могућност проширења ослобођења од казне за особу која пружа мито. Уколико криминална група најчешће обавља ово кривично дело онда ће подмићивање бити укључено и у удруживање ради извршења кривичних дела. У том случају окривљени сарадник признаје само кривично дело давање мита поводом којег се и води поступак. У противном долази до стицаја кривичних дела и у том случају јавни тужилац треба да преиспита да ли треба да се закључи споразум и ако се закључи коју ће повластицу дати

¹¹¹ *Ibid*, 28.

¹¹² Д. Јовашевић, З. Стевановић, *op.cit.* 104.

окривљеном.¹¹³ Међу пријавом о давању мита и судске пресуде у редовном кривичном поступку јавља се несклад, јер могућност ослобођења од казне учиниоца који је пријавио да је дошло до тог кривичног дела не значи да ће доћи до тога.¹¹⁴

6.Споразум о трошковима кривичног поступка, одузимању имовинске користи стечене кривичним делом и имовинскоправном захтеву. Окривљени и јавни тужилац могу да се споразумеју о трошковима кривичног поступка, о имовинскоправном захтеву, о одузимању имовинске користи само уколико је он поднет.¹¹⁵ Када кажемо трошкови кривичног поступка истичемо да се фокус нашег интересовања овде односи на обавезне елементе зато што је суд дужан да донесе прикладну одлуку у сваком кривичном поступку, иако су споредна ствар. Прописан елемент сваке пресуде јесте управо одлука о трошковима кривичног поступка.¹¹⁶ Уколико је предвиђено ублажавање казне, окривљеном се изриче осуђујућа пресуда којом се проглашава кривим. Међутим пошто су се странке договориле казна се ублажава у складу са тим, а окривљени сноси трошкове кривичног поступка. Исти је случај ако је предвиђено ослобођење од казне, с тим што се у овом случају окривљени ослобађа од казне.¹¹⁷ Уколико је окривљени изабрао браниоца, онда окривљени сноси трошкове одбране чија ће висина бити утврђена према адвокатској накнади, међутим ако је у питању постављени адвокат онда се надокнада трошкова врши од стране органа поступка.¹¹⁸

Јавни тужилац може да одустане од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, а од оптужбе до одређивања главног претреса до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције.¹¹⁹ Међутим, уколико је договорен одустанак од кривичног гоњења доноси се пресуда којом се оптужба одбија. У овом случају пошто окривљени није проглашен кривим не могу му се признати

¹¹³ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 139-141.

¹¹⁴ Доступно на: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/2144227/zasto-je-lakse-podmititi-nego-prijaviti.html>, посећено: 12.12.2024.

¹¹⁵ ЗКП, чл. 321. ст. 4.

¹¹⁶ С. Важић, С. Томић-Јокић, *Приручник о трошковима кривичног поступка*, Врховни Суд, Београд, 2023, 17.

¹¹⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 143-144.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ ЗКП, чл. 497, ст. 1.

трошкови кривичног поступка управо зато што је одустанак од кривичног гоњења договорен пре споразумом.

Износ трошкова зависи од дужине трајања поступка као и имовинском статусу лица које је дужно да плати трошкове, а они могу износити од 5.000-50.000 динара.¹²⁰ Тужилац и окривљени могу да се договоре о износу судског паушала. Тај износ окривљени ће уплатити на жиро рачун суда који доноси одлуку на основу споразуму. Поступак у вези са споразумом обично не траје превише и не може бити компликован ако су се стране споразумеле.¹²¹

Имовинскоправни захтев. Суштинска намена и приоритет кривичног поступа је да се установи да ли је дело које је извршено заиста кривично дело и да ли је одређено лице извршилац тог кривичног дела, ако се испостави да је то тачно неопходно је да се утврди висина и врста кривичне санкције. Извршењем кривичног дела могу да се јаве разне последице, између осталог постоје и последице које имају имовински карактер. Тада кривично дело узрокује штету правима чији је носилац одређено физичко лице.¹²² Споразум о имовинскоправном захтеву представља обавезан елемент, али само у случају ако је достављен.

Материјална штета представља умањење нечије имовине као и спречавање њеног увећања, у првом случају ради се о обичној штети, а у другом о измаклој добити.¹²³ Нематеријална штета подразумева наношење психичког или физичког бола или страха другом лицу.¹²⁴

Додуше не може сваки облик губитка имовине бити основ за подношење имовинскоправног захтева. На пример када је учиниоцу кривичног дела примања мита дат поклон, одлуком о имовинскоправном захтеву он не може да се врати оштећеном, тј. лицу које је поклонило него се од учиниоца одузима. Оштећени може да поднесе

¹²⁰ Правилник о накнади трошкова у судским поступцима, („Службени гласник РС“, бр. 9/2016, 62/2016, 13/2020), чл. 27.

¹²¹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 144-145.

¹²² Н. Стефановић, *Имовинскоправни захтев оштећеног у кривичном поступку*, Докторска дисертација, Нови Сад, 2017, 171.

¹²³ М. Мијачић, „Облици накнаде штете“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 1993, 21.

¹²⁴ Закон о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 28/78, 39/85, 45/89- одлука УСЈ и 57/89, „Сл. Лист СРЈ“, бр. 31/93 и „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003- Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 18/2020), чл. 155.

имовинскоправни захтев ако постоје докази између кривичног дела и штете која је настала. О захтеву се одлучује само ако је његов предмет такав да се о њему може одлучивати у парници. Што се тиче доношења одлуке о имовинскоправном захтеву, суду је доступно неколико решења.

- Уколико је захтев поднет кривичном суду, а суд сматра да није надлежан, упућује оштећеног надлежном суду.

- Када надлежни суд разматра имовинскоправни захтев може га размотрити у целини, ова ситуација постоји код кривичног дела чији елемент бића представља имовинска корист коју је окривљени присвојио.

- Суд може у кривичном поступку да делимично размотри захтев, а остали део да упути на парницу, и то у случају када захтев оштећеног није пропорционалан са висином имовинске користи.

- Оштећени може још на почетку да се усмери на парницу како би реализовао свој захтев.¹²⁵

Имовинскоправни захтев у складу са одредбама ЗКП може бити усмерен на три врсте захтева: накнаду штете, повраћај ствари и поништај правног посла. Битно је истакнути да се захтев може разматрати у кривичном поступку само ако се односи на правне односе који су предмет расправе у парничном поступку.¹²⁶

Следећи обавезан елемент представља одузимање имовинске користи која је стечена кривичним делом, јавни тужилац у овом случају остварује договор са окривљеним да се имовинска корист одузима и да странке не могу другачије да се договоре.¹²⁷ Овде је реч о јединственој мери која има имовински карактер и која има за циљ враћање на претходно стање, стање пре него што је извршено кривично дело.¹²⁸ Ова превентивна мера битна је када је у питању свако кривично дело, а нарочито оно које има елементе организованог криминала. С обзиром на то да је основни циљ криминалних група стицање добити, ова

¹²⁵ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 146-147.

¹²⁶ И. Радисављевић, „Заштита имовинских интереса оштећеног у кривичном поступку”, *Годишњак факултета безбедности*, 2017, 463.

¹²⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 148.

¹²⁸ Д. Радуловић, „Одузимање имовинске користи стечене кривичним дјелом у законодавству Црне Горе”, *Страни правни живот*, 2/2014, 298.

мера треба да делује у правцу одвраћања од извршења дела, јер су свесни чињенице да не могу задржати имовинску корист. И због тога поновно вршење таквих дела ради стицања добити не би имало никаквог смисла. Обавеза овог елемента у оквиру споразума о сведочењу окривљеног сматра се исправном и неопходном. На основу истраживања одредби закона такође можемо да закључимо да је ово обавезан елемент споразума о сведочењу окривљеног.¹²⁹

7. Жалба против одлуке. Право на жалбу је различито дефинисано, као „основни елемент процедуралне правичности” или „коначни гарант правичности кривичног процеса”.¹³⁰ Ово право предвиђено је различитим међународним и домаћим документима.

Тако Европска конвенција за људска права прописује да свако лице има право на делотворни правни лек пред националним властима уколико су му права гарантована конвенцијом повређена.¹³¹

Међународни пакт о грађанским и политичким правима такође предвиђа ово право. Државе чланице овог пакта се обавезују да лица којима су права и слободе повређена могу се користити правом жалбе, да гарантују да ће надлежни решити сваку жалбу која буде сматрана оправданом.¹³²

На основу одредби Устава Републике Србије прописано је да свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.¹³³

Законик о кривичном поступку подразумева огроман спектар права, конкретно она која се тичу права на изјављивање жалбе су: након изрицања пресуде треба бити обавештен о праву на изјављивање жалбе а обавештење мора да садржи отправак пресуде, како би се побољшао положај окривљеног проширен је опсег преиспитивања побијане пресуде као и забрана измене пресуде на штету окривљеног, само уколико је жалба изјављена у његову

¹²⁹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 149.

¹³⁰ R. K. Calhoun, “Waiver of the Right to Appeal”, 23 *Hastings Const. L. Quarterly* 127, vol.23:127, p.p. 161.

¹³¹ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, (“Сл. лист СЦГ- Међународни уговори”, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005- испр. и Сл. гласник РС- Међународни уговори”, бр. 12/2010 и 10/2015), чл. 13.

¹³² *Међународним пакт о грађанским и политичким правима*, чл. 2.

¹³³ Устав Републике Србије, чл. 36, ст. 2.

корист.¹³⁴ Можемо рећи да је циљ улагања правних лекова разматрање исправности и законитости одлуке суда, а истовремено и да се изврши контрола рада нижих судова.¹³⁵

С обзиром на то коју одлуку суд може да донесе поводом споразума потпуно је разумно да могу одустати од тог права односно да њиме располажу у складу са својим интересима. Странке које су постигле споразум имају могућност одрицања права на жалбу. Странкама не иде у корист подношење жалбе на одлуку суда којом се прихвата споразум зато што би то значило да изражавају негодовање у вези са елементима које су саме предложили и о којима су постигле прихватање споразума.¹³⁶ Решење којим суд доноси одлуку о споразуму није коначна одлука суда зато што се чека да окривљени изврши своју обавезу тј. да сведочи. Решењем се утврђује да ли споразум остаје на снази или не, међутим њиме се не решава мериторно кривична ствар, али то није случај код споразума о признању кривичног дела. Овде суд пресудом као коначном одлуком одобрава споразум. Њоме уједно одређује санкцију као и горе наведене елементе о којима је договорено. Ова процедура је краћа зато што сведочење окривљеног изостаје. Одрицање од права на улагање жалбе против решења којим суд одобрава споразум се сматра исправним законским решењем зато што је у складу са његовом природом.

8. Потпис странака и браниоца. Овај споразум потписују јавни тужилац, окривљени и његов бранилац. То су лица која су се споразумела о елементима споразума. Њихов потпис је битан, зато што недостатак истих чини споразум о сведочењу окривљеног формално неисправним. У суштини овај елемент не захтева детаљну анализу зато што се у извесној мери подразумева да било који документ мора бити потписан.¹³⁷

¹³⁴ ЗКП, чл. 432-469.

¹³⁵ *Модул 3 кривична област-Редовни и ванредни правни лијекови*, Цест Ф БиХ, Цест РС, Сарајево, 2006, 3.

¹³⁶ Н. Р. Pratesi, "Waive Goodbye to Appellate Review of Plea Bargaining: Specific Performance of Appellate Waiver Provisions Should Be Limited to Extraordinary Circumstances", *Brooklyn Law Review*, vol. 81, no. 3, 2016, p.p. 1237.

¹³⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 152-153.

3.2. Факултативни елемент споразума о сведочењу окривљеног

Факултативно, споразум о сведочењу окривљеног може укључити и споразум у вези са имовином стеченом кривичним делом која се одузима од окривљеног. У питању је одузимање имовине у складу са посебним законом (тзв. проширено одузимање имовинске користи). У поређењу са одузимањем имовинске користи прибављене кривичним делом где је одузимање обавезно према КЗ, одузимање имовине према ЗОИПКД-а¹³⁸ омогућава већи оквир за споразумевање, али и дискрециону оцену јавног тужиоца. Овде се ради о трансформисању једног споразума у други, међутим остало је неразјашњено око чега се окривљени и јавни тужилац могу договорити.¹³⁹ Према ЗОИПКД јавни тужилац управља финансијском истрагом против власника за кога постоји основна сумња да има имовину која је проистекла из кривичног дела. Током спровођења финансијске истраге, јавни тужилац прибавља доказе о имовини, приходима окривљеног, трошковима живота.¹⁴⁰

У области европског законодавства усвојено је више Оквирних одлука које су имале за циљ регулисање проширеног одузимања имовине. Међутим, због предвиђања других решења ове одлуке су биле доста нејасне и конфузне. 2014. године донета је Директива о замрзавању и одузимању предмета имовинске користи извршене кривичним делима у Европској Унији.¹⁴¹ Важност Директива састоји се у:

- Оквирним одлукама прописано је одузимање имовине искључиво за кривична дела на која се оне односе, а Директива обухвата сва дела која резултирају финансијском добити.
- Фокус је не само на извршена кривична дела и њему слична већ и на укупну криминалну активност учиниоца. С тога одузета имовина може бити она која је проистекла из кривичних дела која су карактеристична за криминалну професију учиноца.

¹³⁸ Закон о одузимање имовине проистекле из кривичног дела-ЗОИПКД ("Сл. гласник РС", бр. 32/2013 и 94/2016).

¹³⁹ В. Турањанин, „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије”, *Нова правна ревизија часописа за домаће, немачко и европско право*, Сарајево, 2/2012, 69.

¹⁴⁰ ЗОИПКД, чл. 17 и чл. 19.

¹⁴¹ Directive 2014/42 EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union (Official Journal of the European Union L 127/39, 29.04.2014.)

- Оквирном одлуком 2005-212 утврђена су три минимална захтева која државе чланице могу да примене код случаја проширеног одузимања. Пошто им је дата могућност избора, државе су се опредељивале за различите захтеве, а то је отежавало прекограничну сарадњу у вези са одузимањем.

-Директивом 2014-42 усаглашене су одредбе о проширеном одузимању, успостављајући један минимални стандард чиме се искључује могућност различитог поступања држава чланица. За имплементацију модела проширеног одузимања имовине неопходно је само утврдити да је она непропорционална у односу на законито остварене приходе. Управо ово значи да орган кривичног гоњења не мора да директно доказује њено порекло као што то чини код редовног одузимања имовине. Чланицама је остављено да у националним законодавствима одреде временски период у којем се имовина може прогласити као продукт који је настао извршењем кривичних дела.

Модел проширено одузимање имовине прописан је и у Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Пошто дужност јавног тужиоца почива искључиво на утврђивању да имовина окривљеног није пропорционална у односу на његове законске приходе¹⁴² не можемо да закључимо да је терет доказивања искључиво на окривљеном. Овај закон доноси новину која се односи на пребацивање терета доказивања на лице поводом којег се води поступка. Дакле мора постојати несразмера између имовине окривљеног и прихода које он остварује и уколико он не може да докаже порекло имовине држава му је може одузети.¹⁴³ У питању је поступак где се као странке јављају јавни тужилац и власник¹⁴⁴, законодавац не одређује да ли се он води одвојено или као редован кривични поступак. Одузимање имовине сматра се једнако битно као и одузимање имовинске користи добијене кривичним делом и самим тиме не сме се допустити да окривљени сарадник задржи имовину која је настала извршењем кривичног дела.

Према подацима свих јавних тужилаштава у Републици Србији, јавна тужилаштава су укупно имала 272 (у 2022. години 316) наредбе за покретање финансијске истраге. Наредбе за покретање финансијске истраге спроведене су против 432 лица (у 2022. години против

¹⁴² ЗОИПКД, чл. 3, ст. 2.

¹⁴³ *Борба против организованог криминала у Србији - законодавство и пракса*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, 7.

¹⁴⁴ ЗОИПКД, чл. 4.

584) од чега према окривљеним 425, шест према трећим лицима и једна према правном лицу. Са аспекта ЗОИПКД предмет су кривична дела организованог криминала, кривично дело прање новца, кривично дело неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, кривично дело пореска утаја, кривично дело тешка крађа.¹⁴⁵

4. Одлучивање о споразуму о сведочењу окривљеног

О даљој судбини споразума одлучује суд, који може донети три врсте одлука. Може одлучити да споразум прихвати, одбије или одбаци.¹⁴⁶ О споразуму се одлучује на рочишту, где ће се суд уверити да је окривљени свесно и добровољно учествовао у закључењу споразума.¹⁴⁷ Донетим одлукама не одлучује се мериторно о кривичној ствари него се отвара тј. затвара пут даљем току поступка у коме се окривљени јавља у својству сведока.¹⁴⁸

4.1. Одбацивање споразума о сведочењу окривљеног

Одлука о одбацивању споразума о сведочењу окривљеног доноси се када не садржи све обавезне елементе или уколико окривљени који је уредно позван не дође на рочиште.¹⁴⁹ Сваки елемент је битан за даљи правац кривичног поступка. На пример, без споразума о врсти и висине казне не може да се донесе одлука о санкцији након сведочења окривљеног. У овој ситуацији не постоје сметње да странке изнова израде комплетан споразум и да га поднесу на поновно разматрање суду, јер су у питању формални недостаци који се могу исправити. Такође разлог за одбацивање споразума о сведочењу окривљеног је недолазак окривљеног на рочиште иако је уредно позван да дође, зато што је његово присуство као странке обавезно.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2023. години, Београд, 2024, 126.

¹⁴⁶ В. Делибашић, *op.cit.* 25.

¹⁴⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 157.

¹⁴⁸ С. Кнежевић, *op.cit.* 2019, 49.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 158.

Неоправдано одсуство окривљеног са рочиште указује на закључак да он у ствари није заинтересован за то какав је даљи ток кривичног поступка. Ова околност није забрињавајућа зато што је окривљени признао кривично дело, али међутим није сведочио против саучесника. Сасвим је извесно да се у међувремену предомислио због страха од освете и одлучио да неће ништа више предузимати. Међутим, ова ситуација није тако безначајна за окривљеног зато што је поред признања дао и информације које су битне поводом извршеног кривичног дела, као и информације о саучесницима. Он је све то урадио како би јавни тужилац предвидео да ли је компетентан за сведочење. Код претходног разлога за одбацивање споразума, односно изостанка елемента може се извршити надокнада и самим тим да се исправи споразум, док у овом случају споразум се коначно одбацује.¹⁵¹ На основу свега наведеног неопходно је да се споразум са осталом документацијом уништи.¹⁵²

Уколико је окривљени одсуствовао а уредно је позван, разлог може бити оправдан у виду здравствених сметњи. Окривљени може поднети молбу за повраћај у пређашње стање уколико је његово одсуство било из оправданих разлога, а на основу Законика о кривичном поступку. Молба се подноси у року од наредних осам дана од престанка сметње.¹⁵³ Дешавали су се случајеви где суд прихвата молбу за повраћај у пређашње стање уколико окривљени као повод свог недоласка наведе болест блиског лица. Како би молба била прихваћена потребна је неопходна документација која ће оправдати његов изостанак. Овде се не одлучује о коначној судбини споразума. Суд ако прихвати молбу заказаће ново рочиште на којем ће се расправљати о споразуму. Самим тим што окривљени подношењем молбе оправдава свој изостанак уједно и демонстрира спремност да присуствује на рочишту и има жељу да буде кооперативан. Поред овог разлога, сматра се да му суд не може ускратити то право, нарочито узимајући у обзир да је управо он јавном тужиоцу дао потребне податке о криминалној организацији као и то да је признао да је извршено кривично дело.¹⁵⁴

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² В. Делибашић, *op.cit.* 25.

¹⁵³ ЗКП, чл. 226. ст. 1. чл. 227. ст. 1.

¹⁵⁴ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 159.

4.2. Прихватање споразума о сведочењу окривљеног

Суд ће решењем да прихвати споразум о сведочењу окривљеног ако установи да су испуњени услови. Ти услови су следећи: да окривљени свесно и добровољно пристаје да сведочи, да буде свестан свих последица које носи закључени споразум, да је свесно и добровољно признао извршење кривичног дела, да казна, ублажавање казне, као и ослобођење од казне буде у складу са Закоником о кривичном поступку.¹⁵⁵

ЗКП не прописује услов добровољног и свесног признања за закључење споразума, међутим он је веома важан елемент који га чини пуноважним ако су други услови испуњени.¹⁵⁶ Лично уверење суда се формира на основу постављања специфичних питања окривљеном. То су:

- Како се изјашњавате о кривици?
- Да ли сте обавештени о губитку права на суђење уколико се изјасните кривим?
- Да ли се одричете од тог права?
- Да ли знате шта значи одустајање од тог права?
- Да ли Вас је неко присилио да се тако изјасните о кривици?

Питања се постављају како би се уклонила заблуда код окривљеног сарадника уколико се изјасни дајући позитиван одговор, нарочито о одрицању од права на жалбу, права на суђење итд. Суд може окривљеном да постави питања да ли је користио алкохол или опојне дроге током поступка закључења споразума. Питања која се постављају окривљеном како би се утврдила свесност и добровољност сведочења у суштини идентична су у односу на питања која се односе на признање кривичног дела. Испод оквира законских норми, у пракси се јављају различити облици стимулсања окривљеног од стране јавног тужиоца. Неопходно је да закључење споразума буде израз слободне воље, тужилац може да увери окривљеног да постоје снажни докази против њега и да му је сарађивање једина солуција.

¹⁵⁵ Б. Н. Лечић, *op.cit.* 398.

¹⁵⁶ J. E. Ross, "The Entrenched Position of Plea Bargaining in United States Legal Practice", *American Journal of Comparative Law*, vol. 54, 2006, p.p. 719.

Договор који су постигли јавни тужилац и окривљени а који се тиче казне, њене висине, ублажавања, ослобођење од казне треба бити у складу са одредбама Кривичног законика. Тако на пример ако је у питању договор о висини казне сусрећемо се са схватањем да суд треба да одбије споразум ако мисли да је казна блага, односно да је престога. У овом случају, суд процењује да ли је она пропорционална у односу на тежину учињеног кривичног дела. Ово нас упућује на то да је овако нешто неоствариво у складу са адверзијалним системом. С тога суд може да одбије споразум о сведочењу окривљеног уколико казна или неки други услов није у складу са одредбама кривичног законодавства, због тога што је његова улога угрожена успостављањем адверзијалног система, али насупрот овоме чини се да његова процена благе или веома строге казне не може да буде разлог за одбијање споразума. На овакву тврдњу упућује нас доказна пасивност суда, која представља одлику англоамеричког система и која је вештачки интегрисана у домаћи кривични поступак.¹⁵⁷

4.3. Одбијање споразума о сведочењу окривљеног

Одлука о одбијању споразума о сведочењу окривљеног такође се доноси у облику решења. Разлози за одбијање¹⁵⁸ споразума су следећи: ако дело које је предмет оптужбе не представља кривично дело, а притом не постоје услови за примену мера безбедности, ако постоји застарелост кривичног гоњења, ако не постоји оправдана сумња да је лице извршило кривично дело.

Осим чињеничног описа јавни тужилац у споразуму истиче и праву квалификацију кривичног дела. Прегледом споразума суд може закључити да одређено дело није кривично. То чини на основу тога ако недостаје елемент општег појма кривичног дела, као што су виност, противправност. У исто време суд може да одбије споразум уколико из чињеничног описа произилази да је кривично дело извршено у нужној одбрани или крајњој нужди.

Изјава окривљеног у којој он даје позитиван одговор о кривици не представља довољан доказ да је окривљени учинио дело. Потребно је да је та изјава потврђена осталим доказима како би се испунили услови да постоји основана сумња да је учинио кривично дело. Овде

¹⁵⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 160-163.

¹⁵⁸ В. Делибашић, *op.cit.* 26.

се истичу преширока овлашћења која је тужилац себи омогућио да чак и у условима недостатка доказа изражава намеру за преговарање, а затим и закључивање споразума о сведочењу окривљеног. Законодавац је ограничио ове границе пружећи суду могућност да одбије споразум ако не постоје докази као и да изврши контролу над окривљеним и тужиоцем. Такође разлог за одбијање споразума може наступити ако нису испуњени услови за прихватање, на пример уколико суд поставља питања окривљеном како би се уверио у добровољност признања и притом добије негативан одговор. Суд у решењу мора да наведе разлоге због којих се споразум одбија, а странке имају право да у року од три дана од доношења решења изјаве жалбу.¹⁵⁹ Након правноснажности решења, споразум и сви остали списи се поништавају и тада се саставља записник, самим тим суд који је учествовао у поступку доношења решења о одбијању споразума не може одлучивати у даљем току поступка против окривљеног.¹⁶⁰

4.4. Жалба против решења

Суд доноси неку од поменутих одлука у форми решења, међутим доношењем поступак се не завршава, него се одлучује да ли ће да се наставити поступак како би окривљени сведочио. Жалба је дозвољена против решења којим суд одбија или одбацује споразум. Према закону у случају доношења решења којим се прихвата споразум није дозвољена жалба против решења.¹⁶¹ Ова карактеристика предвиђена споразумом представља разлику у односу на споразум о признању кривичног дела у коме странке могу да уложе жалбу против одлуке којом је прихваћен споразум. Решење којим се споразум о сведочењу прихвата не одлучује се дефинитивно о кривичној ствари. У случају када је у питању споразум о признању кривичног дела поступак се окончава.¹⁶²

5. Испитивање и оцена исказа окривљеног

Уколико суд донесе решење којим прихвата споразум о сведочењу окривљеног и када он испуни све обавезе које су формалне природе наступа фаза испитивања окривљеног

¹⁵⁹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 163-165.

¹⁶⁰ Б. Н. Лечић, *op.cit.* 398.

¹⁶¹ ЗКП, чл. 321. ст. 2.

¹⁶² С. Кнежевић, *op.cit.* 2019, 50-51.

сарадника. Тада окривљени стиче процесно својство сведока.¹⁶³ Ова доказна активност може да се реализује у више фаза. Пошто је ангажовање браниоца обавезно, било би добро да управо он спроведе психичку припрему окривљеног. Она би се састојала у томе да се сведок треба упознати са судницом, потом ко ће бити присутан, појаснити му разлику између директног и унакрсног испитивања, питања која му могу бити постављена, али важно је и дати му савете какав му треба бити кодекс облачења и начин понашања у судници.¹⁶⁴

Према Законикау о кривичном поступку окривљени сарадник је у обавези да прича истину и не сме да прећути ништа у вези са предметом суђења.¹⁶⁵ Поступак испитивања окривљеног се снима путем уређаја за тонско снимање уколико је предмет поступка кривично дело организованог криминала¹⁶⁶, о снимању се обавештавају сви учесници у поступку. Снимак треба да садржи: име органа пред којим се радња изводи, место извођења радње, датум и време када је радња почела и када се завршила, лични подаци о присутним лицима, предмет поводом којег се радња спроводи, неопходне податке за препознавање окривљеног сарадника. Ово решење је значајно боље у поређењу са записничким бележењем процеса испитивања сведока у случајевима кривичних дела која не припадају надлежности тужилаштва посебне надлежности. Снимак било да је у аудио или видео формату не утиче на садржај исказа у односу на записничко бележење када председник већа диктира. Ово често резултира преформулацијом питања и одговора где се сам процес извршења ове радње “обезвређује.”¹⁶⁷ Како би се утврдило које податке сведок има о кривичном делу и учиниоцу, он ће изнети све што му је познато. Унапред му је објашњено да не сме ништа да сакрије као и да је давање лажног исказа кривично дело, а исказ даје у формату самосталног излагања. У ствари то је почетна фаза директног испитивања где постоји правило да странка која је предложила сведока га испитује. Питања која се

¹⁶³ С. Кнежевић, *Кривично процесно право-посебни део*, Ниш, 2019, 51.

¹⁶⁴ I. Mickenberg, “National defender training project 2017 public defender trial advocacy program”, *University of Dayton School of Law*, 2017, p.p. 9.

¹⁶⁵ ЗКП, чл. 325. ст. 1.

¹⁶⁶ ЗКП, чл. 236. ст. 1.

¹⁶⁷ Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/354302/unakrsno-ispitivanje-zamka-za-svedoke>, посећено: 20.11.2024.

постављају окривљеном сараднику морају бити таква да иду у корист оптужнице.¹⁶⁸ Код директног испитивања обично се постављају питања: „Молим Вас, објасните суду шта се догодило?“, „И шта се даље десило?“ Питања треба да буду формулисана на начин који ће омогућити сведоку да да хронолошку дескрипцију кривичног догађаја, како не би дошло до узнемирености у процесу давања одговора. Сведоку ће се дати на знање да не даје дуге и непрецизне одговоре на постављана питања зато што би тада дошло до одуговлачења сведочења.¹⁶⁹

Сугестивна питања нису допуштена, јер према Мирјану Дамашку постављањем таквих питања сведок би се нашао у неповољном правцу. У том случају суд би добио више информација од испитивача него од сведока.¹⁷⁰ Међутим у теорији постоји став да се сугестивна питања могу постављати, јер сведок може да услед мањка концентрације даје одговоре који иду у штетном правцу. Тада сугестивна питања имају за циљ да га врате у правом смеру.¹⁷¹

Након основног испитивања предстоји унакрсно испитивање. Према Џону Вигмору ова техника је „најбоља правна машина која је икада осмишљена за откривање истине“¹⁷², а у нашем кривичном процесном законодавству уведена је 2011. године током реформе истог.¹⁷³ У земљама са класичним адверзијалним поступком постоји подела на лимитирано, нелимитирано и компромисно унакрсно испитивање.

Лимитирано испитивање се дефинише као испитивање где страна која примењује унакрсно испитивање не сме на истом рочишту постављати питања о чињеницама и околностима које нису биле споменуте током основног испитивања. Узимајући у обзир да ЗКП не поставља ограничења за страну која спроводи унакрсно испитивање приликом

¹⁶⁸ Т. Бубаловић, А. Дајчић, „Нови модел испитивања сведока на расправи“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, 10/2012, 230.

¹⁶⁹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 176.

¹⁷⁰ М. Дамашка, „Хрватски доказни поступак у поредбеноправном свјетлу“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, 2/2010, 826.

¹⁷¹ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 177.

¹⁷² Т. Бугарски, „Испитивање сведока“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2013, 139.

¹⁷³ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 177.

постављања питања можемо закључити да је у нашој земљи предвиђен модел нелимитираног унакрсног испитивања.¹⁷⁴

Компромисно испитивање је испитивање у којем судија може да одобри питања која превазилазе границе испитивање ако се она односе на околности које су блиске са околностима на које се односи основно испитивање.¹⁷⁵

Битно је да бранилац у току унакрсног испитивања нагласи да је окривљени у својству сведока закључио споразум о сведочењу. Суштина је негирати његов ауторитет зато што он као такав оптужује браничевог клијента. У циљу остварења овог задатка бранилац може постављањем специфичних питања подстаћи суд да посумња у истиност исказа сведока. На основу добијених одговора може се закључити да је сведок износио свој исказ у претходном договору са тужиоцем, а све то због замене за умањење казне. Иако је техника унакрсног испитивања већ усавршена у англосаксонском правном систему то не значи да ће увек донети успешне резултате. У многим ситуацијама када окривљени постигне споразум о сведочењу он постаје испитан унакрсно, а поступак се завршава у његову корист. Чињеница да је споразум закључен у току унакрсног испитивања не представља крај поступка доказивања, зато што следи додатно испитивање.¹⁷⁶

Када бранилац заврши са унакрсним испитивањем следи додатно испитивање које је факултативног карактера. Питања која се постављају током додатног испитивања морају се односити на предмет основног испитивања. Питања се постављају директно тамо где је то могуће.¹⁷⁷ Поред предлога јавног тужиоца додатно испитивање може се спровести и на захтев председника већа и то само у изузетним случајевима, у ситуацијама када су одговори добијени унакрсним испитивањем контрадикторни, а то није последица пропуста јавног тужиоца који носи терет доказивања.¹⁷⁸ Сврха додатног испитивања лежи у омогућавању сведока да појасни своје претходне одговоре и да обнови кредибилитет који је можда

¹⁷⁴ В. Делибашић, „Унакрсно испитивање-правила и изазови”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, 2014, 75.

¹⁷⁵ З. Лазаров, „Испитивање сведока као доказна радња и заштита сведока у кривичном поступку”, *Crimen (IX)*, 1/2018, 116.

¹⁷⁶ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 179-180.

¹⁷⁷ Доступно на: <https://www.hklaw.com/files/Uploads/Documents/Articles/RedirectExamination.pdf>, посећено: 26.11.2024.

¹⁷⁸ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 181.

нарушен унакрсним испитивањем. Наравно, испитивач мора имати на памети сврху коју жели да постигне додатним испитивањем.¹⁷⁹

Пре него што донесе коначну одлуку суд је дужан да процени доказе који су изведени током кривичног поступка. Имајући у виду да пресуда не може и не сме бити заснована само на исказу окривљеног као сведока, суд ће анализирати сваки доказ посебно.¹⁸⁰ Важност исказа окривљеног у процесном праву је немерљива, јер ипак то је лице које зна како је дошло до извршења кривичног дела и зато је исказ добар извор сазнања.¹⁸¹

Са психолошког становишта, процена веродостојности исказа спроводи се постављањем паралеле између његове садржине и других чињеница, а касније на основу анализе његове садржине. Оба сегмента су повезана, али ниједан од њих не доводи до остварења жељеног циља. Форензички психолози су настојали да реше проблем процене истинитости исказа стављањем критеријума који су повезани са личношћу даваоца исказа. Али ако се фокусирамо искључиво на личност даваоца, до процене исказа можемо доћи само посредним путем. Тако аутор Аћимовић истиче да је неопходно да се чињеницама које су присутне у исказу окривљеног могу испитати чињенице које постоје у оквиру објективних дешавања. Који ће се докази представити у кривичном поступку зависи од комплексности кривичног дела. Кривична дела организованог криминалитета помињу се отежаним за доказивање зато што је потребно утврдити криминалну активност сваког појединца који има конкретну улогу у групи. Оцена чињеница као истинитих из исказа окривљеног сарадника није лака за суд. У америчкој литератури се може наћи мишљење да оцена исказа у великој мери зависи од спремности окривљеног да не прича истину као и од његове убедљивости у томе. Исказ сведока је одувек сматран непоузданим доказом нарочито када се ради о сведочењу чланова организованих криминалних група, чији мотиви могу бити различити. Сматрамо да овај изнети став не треба уопштавати, јер може доћи до ситуације у којој суд због групне аверзије одбаци сведочење окривљеног, иако је његов садржај у ствари истинит.¹⁸²

¹⁷⁹ З. Лазаров, *op.cit.* 117.

¹⁸⁰ C. J. Saverda, „Accomplices in Federal Court: A Case for Increased Evidentiary Standards”, *Yale Law Journal*, vol. 100, no. 3, 1990, p.p. 798.

¹⁸¹ Ж. Мирков, *op.cit.* 2019, 172.

¹⁸² М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 182-183.

6. Емпиријско истраживање о примени споразума о сведочењу окривљеног у Републици Србији

На основу података који су изложени на сајту Републичког јавног тужилаштва можемо видети да је током 2021. године Тужилаштво за организовани криминал склопило један споразум о сведочењу окривљеног.¹⁸³

Кривична дела на основу којих је закључен споразум о сведочењу окривљеног	Врста и трајање изречене кривичне санкције поводом споразума	
Тешко убиство - члан 114 Кривични законик Републике Србије	Казна затвора	Мера безбедности Одузимање имовинске користи
Удруживање ради вршења кривичних дела - члан 346 Кривични законик Републике Србије	15 година казне затвора	Одузета имовинска корист у вредности од 10.000 евра

Табела 1. Кривичне санкције изречене поводом споразума о сведочењу окривљеног.¹⁸⁴

Подаци приказани у табели говоре да је изречена казна затвора као и мера безбедности одузимања имовинске користи, а суд је решењем прихватио споразум о сведочењу окривљеног.

¹⁸³ Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2021. години, Републичко јавно тужилаштво, Београд април 2022. године, 168.

¹⁸⁴ М. Ђукић, *Консесуалне форме одлучивања у кривичном поступку*, Косовска Митровица, 2024, 146.

Током 2022. године Тужилаштво за организовани криминал склопило је два споразума о сведочењу окривљеног.¹⁸⁵

Кривична дела на основу којих је закључен споразум о сведочењу окривљеног	Врста и трајање изречене кривичне санкције поводом споразума
Тешко убиство - члан 114 Кривични законик Републике Србије	За оба кривична дела изречена је казна затвора у трајању од 14 година.
Удруживање ради вршења кривичних дела – члан 346 Кривични законик Републике Србије	

Табела 2. Први прихваћени споразум о сведочењу окривљеног током 2022. године.

Кривична дела на основу којих је закључен споразум о сведочењу окривљеног	Врста и трајање изречене кривичне санкције поводом споразума
Тешко убиство - члан 114 Кривични Законик Републике Србије	За сва четири кривична дела изречена је казна затвора у трајању од 18 година.
Отмица - члан 134 Кривични Законик Републике Србије	
Удруживање ради вршења кривичних дела - члан 346 Кривични Законик Републике Србије	
Недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја - члан 348 Кривични законик Републике Србије	

Табела 3. Други прихваћени споразум о сведочењу окривљеног током 2022. године.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2022. години, Републичко јавно тужилаштво, Београд март 2023. године, 161.

¹⁸⁶ М. Ђукић, *Ibid.* 2024, 137.

У наведеним подацима који су приказани у табелама можемо видети која су кривична дела поводом којих је закључен споразум о сведочењу окривљеног као и кривичне санкције изречене поводом споразума, а оба споразума су закључена до потврђивања оптужнице.

Током 2024. године Тужилаштво за организовани криминал склопило је један споразум о сведочењу окривљеног, а суд је прихватио споразум.

Кривично дело на основу којег је закључен споразум о сведочењу окривљеног	Врста и трајање изречене кривичне санкције поводом споразума
Превара - члан 208 Кривични Законик Републике Србије	Условна осуда којом је одређена казна затвора у трајању од 1 године и 9 месеци са роком проверавања од 2 године.

Табела 4. Прихваћени споразум о сведочењу окривљеног у 2024. години.¹⁸⁷

На основу приказаних података видимо да је закључен споразум о сведочењу окривљеног поводом кривичног дела преваре и да је предвиђена условна осуда којом је одређена казна затвора у трајању од једне године и девет месеци са роком проверавања од две године и да је суд прихватио овај споразум решењем. Можемо да закључимо да је у периоду од 2021. до 2024. године закључено четири споразума о сведочењу окривљеног.

ГЛАВА V

СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ У КОМПАРАТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Споразум о сведочењу окривљеног у компаративном законодавству-Сједињене Америчке државе

Дефиниција организованог криминала први пут се појавила у Сједињеним Америчким Државама и то двадесетих година прошлог века. На тлу Европе овај појам појавио се тек деведесетих година. Једна од многих дефиниција предвиђа следеће, а то је да би се нека

¹⁸⁷ Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2024. години, Републичко јавно тужилаштво, Београд април 2025, 184.

радња квалификовала као организовани криминал неопходно је да починиоци делују дужи временски период извршавајући кривична дела заједно. Током историје многа пута долазило је до промена дефиније организованог криминала, међутим поента је остала непромењена. Суштина се огледа у томе да је организовани криминал деловање криминалних група чија је сврха незаконито вршење кривичних дела у циљу стицања добити и моћи.¹⁸⁸

Примери организованог криминала током XIX и XX века представљали су проституција и илегално коцкање, то истиче Jonh Landesco који је истраживао криминално подземље Чикага. Што се тиче коцкања, аутор је поменуо пример Mont Tenissa који је био један од учесника који се бавио коцкањем, које му је допринело да постане главни актер у клађењу на коњским тркама у Америци и Канади. Аутори Alan Block и Wiliam Chambliss истраживали су организовани криминал на основу трговине дрогом, истовремено како на подручју Америке, тако и на подручју Европе. Анализом ове појаве у различитим контекстима долазе до сазнања да је капитализам узрок који је допринео експанзији тржишта дроге. Chambliss је истраживао организовани криминал у Сијетлу и том приликом је дошао до сазнања да у том кривичном делу не учествује само мафија већ и поједини политичари, особље правосуђа. Истиче да су они сви колективно повезани и да представљају „мрежу злочина”.

Аутор Potter је на посебни начин учествовао у обликовању другачије перцепције организованог криминала у односу на начин на који су то чинили политичари, полиција. У свом истраживању искористио је град Морисбург у којем живи око 100.000 људи, а годишњи буџет овог града износио је 22 милиона долара. Аутор наводи да су током седамдесетих и осамдесетих година деловале три велике криминалне групе, а то су Gianellis, Akbars и James Gang. Potter је прикупио информације о њиховим активностима и контактима са званичним властима.¹⁸⁹ Од самог почетка борбе против организованог криминала у Америци примењује се сведочење окривљеног на основу споразума са јавним тужиоцем. Најчешће се у пракси примењује споразум о признању кривице где се поступак

¹⁸⁸ Ж. Бјелајац, М. Зиројевић, *Организовани криминалитет изазов XXI века*, Нови Сад, 2012, 19-21.

¹⁸⁹ Ђ. Игњатовић, „Изучавање организованог криминалитета”, *Crimen*, Београд, 2-3/2016, 44-51.

завршава у већини случајева.¹⁹⁰ Премда се овај институт користи више од 200 година, званично је признат тек 1970. године и то у случају *Brady v. United States*. У том случају наглашено је да је у питању појам који представља део процесног система САД-а као и то да је у питању институт чија је сврха да се побољша ефикасност кривичног поступка.

У Америчком законодавству, споразум о сведочењу окривљеног оцењује се некоректним. Разлог томе је што се према закону овај споразум може склопити чак и са вођом криминалне организације. У овом случају постављено је питање да ли је легитимно да вођа криминалне организације буде блаже кажњен наспрам других учесника који су мање криви, међутим у овој земљи проценат особа које су признале кривицу је веома велики, с тога можемо рећи да се управо ова врста лица највише и помиње. Теорија од самог почетка није била усаглашена са тим да ли овај институт пружа одређене погодности или не, са обзиром на то да одступа од уобичајног поступка.¹⁹¹

Први и изузетно значајан корак представља упознавање јавног тужиоца са личним подацима окривљеног као и околностима под којима је кривично дело учињено и које информације он има о криминалној организацији. Све ово реализује се кроз неформалне разговоре у тужилаштву без учешћа суда. Суд треба да се увери у свесност и добровољност признања окривљеног, да се одриче од права на суђење до тренутка сведочења, да се одриче од права на улагање жалбе против одлуке суда којом се он усаглашава са споразумом, а може да одбије споразум уколико процени другачије. Први корак у том процесу јесте сведочење окривљеног и тиме он добија статус сведока, а савезна правила о доказима предвиђају да се током сведочења поштује личност сведока, при томе није дозвољено неприкладно понашање према њему.¹⁹²

Сједињене Америчке Државе постале су прва држава које је увела систем „Сарадник у правосуђу” за заштиту сведока. Ова иновација догодила се у време када је мафијаш Џозеф Валачи био у сукобу са другим мафијашким организацијама. Заклетва коју чланови мафије полажу назива се завет ћутања и представљала је показатељ оданости према њиховој групи, ипак Џозф Валачи даје темељну изјаву о статусу, интензитету моћи група које су се бавиле

¹⁹⁰ S. Bibas, “Regulating the Plea- Bargaining Market: From Caveat Emptor to Consumer Protection”, *California Law Review*, vol. 99, no. 4, 2011, p.p. 1121.

¹⁹¹ Б. Н. Лечић, *op.cit.* 2017, 389-390.

¹⁹² *Federal Rules of Evidence*, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018, Rule 611. (a) (3).

организованим криминалом у замену за обезбеђење сигурности у затвору. Сарадник у правосудју представља термин који се употребљава за особу која пристаје да сарађује са надлежним органима иако је и сама учествовала у извршењу кривичног дела. Међутим, његова улога носи са собом и разне изазове. Ти изазови могу да се односе на безбедност и заштиту сарадника, као и на одређене бенефиције које им се могу доделити.¹⁹³ Џозеф се плашио од освете мафијашке породице Ђеновезе. Од страха да не буде отрован у затвору истрајао је у намери да сам спрема оброке. Умро је природном смрћу 1971. године у 68. години живота у савезном затвору.¹⁹⁴

Програм заштите сведока има велики проценат успешности у Америци управо због тога што сведоци који су укључени у овај програм су успешно испунили предвиђена правила и самим тим нису били изложени опасности након сведочења. Уведени програм се односио на физичку заштиту сведока, измену места боравка и промену идентитета, доделу америчког маршала, па чак и обезбеђивање верских институција у месту боравка.¹⁹⁵

Програм заштите сведока у Америци донео је позитивне резултате. Почев од 1970. године па све до данас Служба Маршала обезбедила је овај програм за 7.700 сведока, али истовремено и за чланове њихових породица.¹⁹⁶

2. Споразум о сведочењу окривљеног у компаративном законодавству- Енглеска

Данас преовладава мишљење да је организовани криминалитет контроверзан појам у области кривичног права. Наиме, постоји више узрока зашто је то тако. Прво, реч је о веома изазовној форми криминала повезаној са легалним активностима државе. Друго, организовани криминал представља појам који превазилази одређене облике криминалног опхођења. Институт организованог криминала први пут је коришћен у Енглеској и то

¹⁹³ C. Ratmoko AGA, "The role of justice collaborations in planned criminal actions", *Journal of International Trade, Logistics and Law*, vol. 9, no.2, 2023, p.p. 66-67.

¹⁹⁴ Доступно на: <https://themobmuseum-org.translate.google/blog/joseph-valachis-autobiography-reveals-mafias-inner-workings/? x tr sl=en& x tr tl=sr& x tr hl=sr& x tr pto=sc>, посећено: 03.01.2025.

¹⁹⁵ Доступно на: <https://zanimljivostidana.com/zanimljive-cinjenice/zanimljive-cinjenice-zanimljivosti-o-zastiti-svedoka-witsec-sad.html>, посећено: 30.04.2025.

¹⁹⁶ О. Вулевић, „Институт заштићеног сведока и његово функционисање у Законодавству Републике Србије”, *Безбедност*, Београд, 3/2017, 187.

почетком XVIII века. Употребљен је када се банда крадљиваца коју је предводио Џонатан Вилд назвала тим термином. Та криминална група била је тада заштићена дејством краља Џорџа I, а организација се бавила крађом и накнадном продајом одређених ствари како на подручју Енглеске, тако и на подручју Француске, Белгије, Холадније и даље широм Европе. Након смрти краља Џорџа I банда се распала, а Џонатан Вилд бива обешен.

Енглеска представља итекако занимљив рејон за доста криминалних организација, самим тим ова појава представља трећу највећу појаву помоћу које се добијају више десетина милијарди фунти. Криминалне организације имале су своје најзначајније исходиште у главном граду Лондону. У Лондону упостављена је споразумна деоба територија и занимања и то међу девет мафијашких група.¹⁹⁷

Међу тих девет група спадају британска, турска, кинеска, нигеријска, колумбијска, (индијска, пакистанска, бангладеншка), руска, карипска и девета група која је названа анђели пакла а која нема одређено место боравка. Британска мафија поседује контролу над источним, јужним и централним делом Лондона, спроводила је различите илегалне послове као што су финансијске преваре, послови рекета и трговину опојним дрогама. Следећа криминална група која има веома јак утицај у Лондону јесте турска мафија, позната је по томе што има припаднике који су углавном повезани крвним сродством и делују на веома орагнизован начин, а на тај начин отежавају посао надлежним органима. Послове које су спроводили припадници ове мафијашке групе углавном су трговина опојним дрогама, илегалне миграције и прање новца. Припадници нигеријске мафије баве се пословним преварама, седиште јој се налази у северозападном Лондону. Кинеска мафија осим што делује на подручје Лондона спроводи илегалне активности и на подручју Манчестера и Хила. Те активности односе се на проституцију, прање новца, изнудом и трговином опојних дрога. Следећа криминална организација јесте она чији припадници потичу из Пакистана, Индије и Бангладеша. Спроводили су различите послове, углавном најистакнутији јесте трговина дрогом, а седиште им се налази у западним деловима Лондона. Руска мафија има седиште у богатом делу Лондона названом Хампстед, бави се сличним пословима као и претходне мафије које смо навели, протитуција, прање новца, финансијским преварама, а

¹⁹⁷ А. Фалаџић, *Улога тужилаштва у супростављању организованом криминалу*, Докторска дисертација, Ниш, 2010, 35-111.

посебну „пословну сарадњу” има са италијанском мафијом. Последња група представља група која је названа анђели пакла, а спроводи послове трговине кокаином и фалсификовањем докумената и једина је од свих поменутих група која нема своје упориште. Оно што је посебно интересно јесте деловање албанске мафије на територији Велике Британије, чији чланови углавном имају порекло са Косова и Метохије и у односу на све остале наведене мафије, једина је која се бави трговином људима и то углавном особа женског пола које воде порекло из источне Европе.¹⁹⁸ На основу овог историјског прегледа, можемо да закључимо да је организовани криминал у Енглеској резултат дуготрајног процеса.

Једна од битних карактеристика у Енглеској која се тиче кривичног поступка јесте та што нису постојали полиција и јавни тужилац до 19 века. Кривични поступци су се водили путем приватног тужилаштва, док је полиција била искључиво ангажована за гоњење. У извештају из 1970. године започета је дискусија за формирање новог тужилачког система, извештај је указао на бројне недостатке у правосудном систему, а истовремено садржао је и одређене предлоге које су неопходне за реформу система тужилаштва. Иако се извештај често помињао током 1970. године праве реформе би наступиле тек уколико би се направила нека велика грешка у правосуђу.¹⁹⁹ У XIX веку у Енглеској почиње формирање полиције која је деловала под патронатом оштећених. Међутим напретком развоја полиције дошло је до успостављања тужилаштва. На тај начин почело је заједничко ангажовање тужилаштва и полиције у кривичном гоњењу окривљеног. Тужилаштво је првобитно имало улогу саветодавног тела полиције, али је временом стекло водећу улогу у процесу гоњења. Оснивањем Краљевског тужилачког сервиса из 1985. године овлашћења која имају тужилаштво и полиција су прецизно одређена, тако што полиција спроводи истрагу, а тужилаштво наставља кривично гоњење.²⁰⁰

Први забележен случај сведочења о организованом криминалитету потиче из 1973. године. Дерек Смолс познат као „Берти” одрастао је у северном делу града Лондона,

¹⁹⁸ *Ibid*, 112.

¹⁹⁹ A. Ashworth, “Developments in the Public Prosecutor’s Office in England and Wales”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 8/3, 2000, p.p. 258-259.

²⁰⁰ В. Турањанин, *Споразум о признању кривичног дела*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2016, 298.

међутим још од најранијих дана почео је да се бави крађом где је са 15. година одслужио казну за учињено кривично дело. Након неколико година постао је члан криминалне организације у Лондону која се бавила пљачком банака. Са обзиром на то да је постојала могућност да буде осуђен на 20 година казне затвора, он је одлучио да да изјаву у корист тужлаштва у замену за имунитет, на тај начин постигнут је договор између тужилаштва и Бertiја. Том приликом он је признао петнаест пљачки и идентификовао тридесет два пљачкаша банака и осталих сарадника.²⁰¹

Споразум о сарадњи у којем окривљени признаје да је извршио кривично дело и где преузима обавезу да ће да сведочи у случајевима организованог криминалитета прописан је 2005. године у енглеском законодавству. Споразум је регулисан на основу закона - *Serios Organized Crime and Police Act 2005*.²⁰² Упућује се предлог или понуда окривљеном где се он позива на разговор.²⁰³ У Енглеској се за признање употребљава термин „чишћење” који се сматра важним делом целог процеса који се сада одвија у вези са споразумом. Окривљени може током сведочења изменити свој исказ, а суд може да утврди да је сведок непоуздан. Према овом закону тужилац са окривљеним не преговара о врсти, висини или дужини казне, већ је његова улога усмерена на то да придобије сведока оптужбе, сакупи неопходан материјал и на тај начин суду омогући услове за ублажавање казне. Оно што се чини да је недостатак енглеске регулативе је да се у оквиру споразума не дају гаранције да ће се поступак завршити у његову корист. Занимљив је начин на који суд ублажава казну, прво се смањује на основу признања, а потом се та умањена казна снижава за још 50% због помоћи која је помогла да дође до осуде чланова криминалне организације.²⁰⁴ У периоду од 2006-2011 године закључено је сто педесет осам споразума о сведочењу. На основу Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунских протокола прописана је заштита сведока.²⁰⁵ На основу активности Службе сведока пружа им се одређена врста сигурности пре него што се започне процес сведочења. Окривљеног је

²⁰¹ Доступно на: <https://www-independent-co-uk.translate.goog/news/obituaries/bertie-smalls-armed-robber-turned-supergrass-790031.html? x tr sl=en& x tr tl=sr& x tr hl=sr& x tr pto=sc>, посећено: 10.01.2025.

²⁰² *Serios Organized Crime and Police Act 2005*, Chapter 2- Offenders assisting investigations and prosecutions, 71-75b.

²⁰³ *Serios Organized Crime and Police Act 2005*, 72 (1)

²⁰⁴ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 205-207.

²⁰⁵ Закон о потврђивању конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола („Сл. лист СРЈ-Међународни уговори”, бр.6/2001), чл. 24.

бранилац обавестио о самом току кривичног поступка, али то чине и припадници Службе. Пружа му се и психолошка подршка, организује се пратња сведоку при улазу и излазу из зграде суда, такође осигуравају и обезбеђују посебна места за паркирање.²⁰⁶

Судови у Енглеској су веома попустиљиви током ублажавања казне у односу на судије у Сједињеним Америчким Државама. Ова констатација указује на то да окривљени који је сведочио проводи мање времена у затвору. Уколико је живот осуђеног у опасности, Јединица за заштиту сведока може да изврши замену, односно да га упути у безбеднија подручја Енглеске где ће издржавати казну. У случају да му је живот у опасности неопходно је да самостално приступи програмској заштити сведока, а на основу Меморандума о разумевању. У периоду од пет година група *Gooch Gang* која је била пореклом из Манчестера била је одговорна за двадесет седам смртних исхода и чак двеста педесет покушаја убистава, а жртве су претежно биле особе старије од тринаест година. Међутим, један сведок својим исказом допринео је да се осуди дванаест припадника ове групе, и од тада оружани сукоби у Манчестеру постали су значајно смањени. Промена идентитета се истиче као важан сегмент програмске заштите сведока. Ипак, стварност је другачија, јер великом броју људи не бива додељена, зато што се учесници тешко адаптирају на промену која је неопходна како би се сачувао њихов живот.²⁰⁷

3. Споразум о сведочењу окривљеног у компаративном законодавству- Италија

У Италији посебно долази до изражаја податак да је у одређеном периоду дошло до појаве мешовитог инквизиторско-акузаторског система, где је борба против организованог криминалитета и преоптерећеност судова довела до увођења разноликих консесуалних форми у решавању кривичног поступка.²⁰⁸ Организовани криминалитет се појавио први пут у Италији, с тога можемо рећи да је то држава која има најдужу историју у борби против организованог криминала. Италијанске мафије не делују само на простору матичне државе већ и на територији других држава па и континената. У њиховом деловању заступљени су

²⁰⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, *Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*, United Nations, New York, 2008, 28.

²⁰⁷ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 209-210.

²⁰⁸ В. Турањанин, *op.cit.* 2016, 312.

различити облици криминалитета, а највише криминалитет белог оковратника, прање новца, трговина дроге и разна друга кривична дела помоћу којих стичу велику количину новца.²⁰⁹ Посебно је запажена сарадња италијанске и руске мафије коју смо поменули у претходном одељку. У Италији су заступљене неке од најпознатијих мафијашких организација као што су Nuova Sacra Corona Unita, Camorra, Cosa Nostra, Ndrangheta.²¹⁰

Након ратног периода у Напуљу, држава није функционисала на адекватан начин, није долазило до економског развоја, а једини начин да се остваре приходи представљали су нелагални послови, један од њих представљао је шверц. Током седамдесетих година Напуљ је био језгро кријумчарења функционишући као главни центар за различите криминалне делатности. Историчар Marco Monnier дао је дескрипцију Каморе која гласи да је то „тајанствена организација чији је приоритет зло”. Чланови ове организације који искључиво делују у затворима мењали су свој имиџ како би постали на неки начин „професионални” у извршавању кривичних дела. Касније су постојали покушаји трансформације организације Нове Организована Камора чији је вођа био Raffaele Cutolo који је имао замисао да ова криминална организација поседује јединствену систематичност у раду и да главна карактеристика буде веома изражена лојалност према њему.²¹¹ Међутим тада долази до крвавих сукоба између чланова организација и противника подржаних од стране конкурената из Сицилије што је довело до урушавања кланова.²¹²

Активности које је спроводила Камора укључивала је различите облике разбојништва, проституција, отмице, шверцовања, изнуде, док у данашње време добит ствара најчешће трговином кокаина и процењује се да је у ову делатност укључено 111 породица.²¹³ Свака породица се старала о свом пословању, штитила своју територију и настојала да се развија на рачун осталих група.²¹⁴ Повезујући се са Јужном Америком, Канадом и Аустралијом ова

²⁰⁹ А. Фалаџић, *op.cit.*, 112-113.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ Е. Сеси, “Analysis of organized crime: Camorra”, *Crimen (IX)*, New York, no. 3/2018, 293-295.

²¹² М. Пановић, *Камора као део организованог криминалитета у Италији*, Мастер рад, Београд, 2016, 21.

²¹³ А. Фалаџић, *op.cit.*, 113-114.

²¹⁴ М. Пановић, *op.cit.*, 21.

криминална организација трговала је кокаином, а касније је прешла на трговину хашишом и лековима и тако своје послове проширила на Средоземље.²¹⁵

Ндрангета представља мафијашку организацију насталу у 19. веку која води порекло из Калабрије северног дела Италије.²¹⁶ Ова криминална организација специфична је по томе што се састоји од јединица које се називају локали и свака од њих може имати више испостава, свака локална јединица поседује јединствен утицај на одређено подручје деловања са 5 до 50 и више чланова. Чланови Ндрангете подељени су на два друштва, главно друштво и мање друштво.²¹⁷ Организација је спроводила бројне нелегалне радње међу којима се посебно истиче трговина дрогом а нарочито кокаином.²¹⁸ Остале активности које је спроводила су прање новца, изнуда, пљачке, отмице.²¹⁹ Специјалне операције усмерене према члановима Ндрангете довеле су до осуде 200 мафијаша, а оптужбе су обухватале различите деликте од трговине дрогом до крађе.²²⁰

Nuova Sacra Corona Unita представља криминалну мафијашку организацију основану у затворима Пуље током осамдесетих година на челу са вођом Пином Роголијем.²²¹ Чланови су се бавили снабдевањем многобројних дилера дроге и учествовала у свим фазама дистрибуције.²²² Постоје тврдње да је дошло до умрежавања са другим криминалним организацијама и да је тако основана, а посебно са групама које су део Каморе и Ндрангате. Осим што су се чланови бавили трговином дроге, једна од истакнутијих активности представљала је кријумчарење људи, али и организовање проституције жена пореклом из

²¹⁵ М. Ђукић, „Недозвољена производња, држање и стављање у промет опојних дрога као облик испољавања организоване криминалне делатности (нормативни и практични аспект)”, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 2020, 499.

²¹⁶ А. Фалацић, *op.cit.* 113.

²¹⁷ Доступно на: <https://www.britannica.com/topic/Mafia> , посећено: 02.05.2025.

²¹⁸ Доступно на: <https://www.reuters.com/world/europe/ndrangheta-italys-most-powerful-mafia-group-2023-11-20/> , посећено: 03.05.2025.

²¹⁹ Доступно на: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Projects/INTERPOL-cooperation-against-Ndrangheta-I-CAN-Phase-2> , посећено: 03.05.2025.

²²⁰ Доступно на: <https://www.dw.com/en/italy-police-arrest-over-100-mafia-members-in-mass-raid/a-69079112> , посећено: 03.05.2025.

²²¹ Доступно на: <https://leg15.camera.it/bicamerale/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/28/105/schedabase.asp> , посећено: 04.05.2025.

²²² Доступно на: <https://www.carabinieri.it/in-vostro-aiuto/informazioni/news/2025/04/22/new0-20250422024300-1741081> , посећено: 04.05.2025.

Албаније.²²³ Оно што карактерише ову криминалну организацију јесу групе које постоје унутар ње а које нису међусобно повезане у јединствену целину.²²⁴

Сицилијанске банде постале су узор другим мафијашким организацијама у свету, у 19. веку функција им је била спровођење правде да би касније стекле све већу и већу моћ. Коза Ностра је постала позната по својој криминалној активности чак и у Сједињеним Америчким Државама, где је стекла репутацију италијанске мафије.²²⁵ Реч Коза Ностра значи „наша ствар”, међутим поседује и надимак хоботница управо зато што има моћ да се уклопи у све сфере друштва. Сицилијанска мафија је током 20. века појачала своје дејство у САД где је успоставила своје упориште у великим и познатим градовима као што су Чикаго и Њујорк познати по филмовима „Кум”.²²⁶ Структура Коза Ностре остала је неизмењена још од настанка, она се односи на то да постоји више породица који се називају „кошаре”, а свака кошара има свог вођу. 1957. године долази до оснивања Комисије која је била задужена за уређивање односа унутар кошара чији је циљ био решавање спорова и успостављање санкција уколико би дошло до непоштовања одређених правила. Спровођење репресије током деведесетих година и хапшење вође Коза Ностре Бернарда Провензана 2006. године условило је то да настане опасност од слабљења ове мафијашке организације. Међутим и поред ове кризне ситуације организација је наставила спровођење својих активности и на неки начин поново се увукла у легитимну сицилијанску економију.²²⁷ Сматра се да према проценама полиција ова криминална организација има 1.500 чланова и приближно 15.000 сарадника на југу Италије. Оно што је чини на неки начин снажном организацијом јесте то што Коза Ностра има значајан утицај на велики број политичара.²²⁸

Власти у Италији су исказале своју подршку програму заштите сведока 1984. године, и то у случају када је Томас Бускети постао сведок сарадник. Према његовој изјави свака кошара има одређено подручје деловања и ту одлуку мора поштовати свака кошара појединачно.²²⁹ Када се направи паралела са америчким и енглеским правом не постоје

²²³ А. Фалаџић, *op.cit.* 114.

²²⁴ F. Giannini, *La mafia e gli aspetti criminologici*, Centro Ricerca Sicurezza e Terrorismo, 2019, p.p. 13.

²²⁵ Доступно на: <https://www.bbc.com/news/world-europe-42794848>, посећено: 04.05.2025.

²²⁶ Доступно на: <https://www.france24.com/en/tv-shows/revisited/20220527-three-decades-after-mafia-killing-of-italian-judges-fight-against-cosa-nostra-goes-on>, посећено: 04.05.2025.

²²⁷ G. Berlusconi, „Italian mafia”, *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, New York, 2014, 4.

²²⁸ А. Фалаџић, *op.cit.* 113.

²²⁹ Доступно на: <https://www.britannica.com/topic/Sicilian-Mafia#ref1308192>, посећено: 04.05.2025.

значајне разлике у садржају заштитних мера, мере обухватају промену идентитета сарадника²³⁰ и селидбу сарадника као и чланова његове породице на другом подручју. У случају процене великог ризика, релокација може подразумевати и пресељење у другој држави. Поред ових, мере подразумевају и економску подршку. Оне се односе на финансирање сарадника и породице путем обезбеђивања средстава за задовољавање основних животних потреба, здравственог осигурања итд.²³¹ Програм заштите може да траје шест година,²³² при чему надлежна комисија може са времена на време да преиспита да ли је његово понашање усклађено у односу са обавезама које има током програма. Разлог за прекид програма може да представља извршење кривичног дела током трајања програмске заштите.²³³ Држава није занемарила своје обавезе према сарадницима правде, а на то указују извештаји МУП-а, у периоду од шест година програмској заштити подвргнуто је 13.334 сарадника правде, укључујући и чланове блиске породице.²³⁴

²³⁰ Доступно на: <https://www.studiolegaledelalla.it/testimoni-protetti-collaboratori/> , посећено: 04.02.2025.

²³¹ *Legge 13 febbraio 2001, n. 45* (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001- Supplemento ordinario n. 50), Art. 6 (6).

²³² *Legge 13 febbraio 2001, n. 45* (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001- Supplemento ordinario n. 50), Art. 8. (3).

²³³ *Legge 13 febbraio 2001, n. 45* (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001- Supplemento ordinario n. 50), Art. 8. (2).

²³⁴ М. Ђукић, *op.cit.* 2019, 220.

ЗАКЉУЧАК

На основу изложеног рада можемо да закључимо да организовани криминалитет као појава опстаје већ дуже време и непрекидно се развија. Организовани криминалитет представља интернационални проблем, где поред тероризма означава опасност по друштво. Државе које се већ дужи временски период сусрећу са појавом организованог криминалитета указују на то да је најделотворније доказно средство у борби против организованог криминалитета исказ лица које је било укључено у активности криминалне групе. Наша држава је након деценију циклуса процвата и развијања појаве организованог криминалитета започела регулацију термина сведока сарадника, процес је реализован Законом о кривичном поступку из 2001. године, а потом је наступила његова корекција Законом о изменама и допунама из 2002. године. Међутим, ове одредбе нису биле добре зато што се као једина повластица за окривљеног предвиђа ослобођење од кривичног гоњења. Решење које се примењивало ради појачане борбе против организованог криминалитета у Србији представљао је институт сведока сарадника.

Права реформа настала је 2011. године када се термин сведок сарадник дефинише споразумом. ЗКП Републике Србије поред споразума о признању кривичног дела који представља поједностављену кривично процесну форму, познаје и још два споразума која су новијег датума а за које се то не може рећи, то су споразум о сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног. Анализом страних закона и праксе можемо закључити да државе нису одступиле од обавезе пружања програмске и процесне заштите окривљеном сараднику. Круцијалан елемент процесне заштите окривљеног је искључење јавности. Техника унакрсног испитивања има огроман значај, а нарочито у случају сведочења окривљеног сарадника. Суштина ове технике јесте да се постављањем ових питања оспори његов кредибилитет, али то не значи да ће увек доћи до тражених резултата. У бројним случајевима се након примене ове технике примећује да се поступак заврши у корист окривљеног. Када се подвуче паралела са споразумом о признању кривичног дела, суд је у овом случају доказно активнији, зато што може да предложи да се додатно испита окривљени уколико је нешто остало неразјашњено у основном испитивању.

Споразум о сведочењу окривљеног закључује се за поступке кривичних дела организованог криминала, али такође и за поступак за кривична дела против човечности. За закључење споразума о сведочењу окривљеног неопходна су два услова, да је окривљени признао извршење кривичног дела и услов целисходности. Како би био ваљан, споразум треба да садржи обавезне елементе и један факултативан елемент. О закљученом споразуму између јавног тужиоца и окривљеног последњу реч даје суд који ће проверити садржину споразума и услове предвиђене законом. Одлуке које суд може да донесе су: решење о одбацивању споразума, решење којим се прихвата споразум и решење о одбијању споразума. Жалба је дозвољена против решења којим суд одбија или одбацује споразум, али није дозвољена против решења којим се споразум прихвата. Исказ окривљеног представља битно доказно средство у борби против организованог криминала и придодаје му се посебна пажња, јер је њему позната свака чињеница у вези са извршеним кривичним делом. Пракса држава које се већ дуго суочавају са појавом организованог криминала сугерише да доказно средство које је најуспешније у тој борби јесте управо исказ сведока. Прикупљање исказа представља веома битну комплексну радњу како у процесном тако и у психолошком аспекту.

На основу изнетих података који су доступни на сајту Републичког јавног тужилаштва можемо видети да је током 2021. године закључен један споразум, током 2022. године закључена су два споразума и у 2024. години закључен је један споразум о сведочењу окривљеног.

Евалуацијом компаративних законодавстава (Италија, САД, Енглеска) у раду можемо да приметимо да државе нису пропустиле обавезу да пруже програмску и процесну заштиту сараднику. Треба истакнути да његов живот, као и живот чланова породице у оквиру овог програма, није лак, јер се драстично мења, пре свега мисли се не промену локације боравка и промену идентитета.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ashworth, A., "Developments in the Public Prosecutor's Office in England and Wales", *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2000;
2. Bibas, S., "Regulating the Plea- Bargaining Market: From Caveat Emptor to Consumer Protection", *California Law Review*, 2011;
3. Berlusconi, G., "Italian mafia", *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, New York, 2014;
4. Calhoun, R. K., "Waiver of the Right to Appeal", *Hastings Const. L. Quarterly* 127, 1995;
5. Ceci, E., "Analysis of organized crime: Camorra", *Crimen (IX)*, New York, 2018;
6. Giannini, F., *La mafia e gli aspetti criminologici*, Centro Ricerca Sicurezza e Terrorismo, 2019;
7. Hughes, G., "Agreements for Cooperation in Criminal Cases", *Vanderbilt Law Review*, 1992;
8. Langer, M., "Rethinking Plea Bargaining: The practice and Reform of Prosecutorial Adjudication in American Criminal Procedure", *American Journal of Criminal Law*, 2006;
9. Mickenberg, I., *Direct Examination, National defender training project 2107 Public defender trial advocacy program*, University of Dayton School of Law, 2017;
10. Pratesi, H. P., "Waive Goodbye to Appellate Review of Plea Bargaining: Specific Performance of Appellate Waiver Provisions Should Be Limited to Extraordinary Circumstances", *Brooklyn Law Review*, 2016;
11. Ratmoko, C., AGA, "The role of justice collaborations in planned criminal actions", *Journal of International Trade, Logistics and Law*, 2023;
12. Ross, J. E., "The Entrenched Position of Plea Bargaining in United States Legal Practice", *American Journal of Comparative Law*, 2006;
13. Simons, M. A., "Retribution for Rats: Sooperation, Punishment and Atonement", *Vanderbilt Law Review*, 1/2003;
14. Saverda, C. J., "Accomplices in Federal Court: A Case for Increased Evidentiary Standards", *Yale Law Journal*, 1990;
15. Beeman, A. Yvette., "Accomplice Testimony Under Contingent Plea Agreements", *Cornell Law Review*, vol. 72, 1987;
16. Бајовић, В., „Одмеравање казне код споразума о признању кривичног дела”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, Београд, 2015;

17. Барјактаровић, М., *Одмеравање казне по споразуму о признању кривичног дела*, Мастер рад, Ниш, 2021;
18. *Борба против организованог криминала у Србији-законодавство и пракса*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008;
19. Бјелајац, Ж., Зиројевић, М., *Организовани криминалитет изазов XXI века*, Нови Сад, 2012;
20. Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Београд, 2008;
21. Бејатовић, С., „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и институт споразумевања јавног тужиоца и окривљеног”, *Анали правног факултета у Зеници*, 10/2009;
22. Бејатовић, С., Шкулић, М., Илић, Г., *Приручник за примену законика о кривичном поступку*, Београд, 2013;
23. Бејатовић, С., „Ефикасност кривичног поступка као међународни правни стандард и реформа кривичног процесног законодавства Србије (Норма и пракса), *НБП-Журнал за криминалистику и право*, Београд, 2015;
24. Бејатовић, С., „Реформа кривичног процесног законодавства Србије и међународни правни стандарди”, *Crimen*, Београд, 3/2016;
25. Бељански, В., Делибашевић, В., Тинтор, Ј., *Приручник за поступање адвоката у кривичном поступку*, Београд, 2019;
26. Бошковић, М., „Проблем дефинисања организованог криминала”, *Зборник радова правног факултета у Новом Саду*, Нови Сад, 2005;
27. Букарица, М., *Упоредни кривични системи*, Бања Лука, 2016;
28. Бубаловић, Т., Дајчић, А., „Нови модел испитивања сведока на расправи”, *Анали правног факултета Универзитета у Зеници*, 10/2012;
29. Бугарски, Т., „Испитивање сведока”, *Зборник радова правног факултета у Новом Саду*, Нови Сад, 4/2013;
30. Важић, С., Томић-Јокић, С., *Приручник о трошковима кривичног поступка*, Београд, 2023;
31. Вулевић, О., „Институт заштићеног сведока и његово функционисање у законодавству Републике Србије”, *Безбедност*, 3/2017;

32. Грубач, М., Борба против организованог криминала у Србији- Од постојећег законодавства до свеобухватног предлога реформе, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, Београд, 2008;
33. Грубач, М., „Организовани криминал у Србији”, *Зборник радова правног факултета у Сплиту*, Сплит, 2009;
34. Дамашка, М., „Хрватски доказну поступак у поредбеноправном свјетлу”, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, 2/2010;
35. Делибашић, В., „Унакрсно испитивање–правила и изазови”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, 2014;
36. Делибашић, В., *Основне новине у закону о кривичном поступку из 2011. године*, American Bar Association’s Rule of Law Initiative, Партнери за демократске промене Србије, Београд, 2016;
37. Ђукић, М., *Споразум о сведочењу окривљеног за кривично дело организованог криминала*, Докторска дисертација, Ниш, 2019;
38. Ђукић, М., „Недозвољена производња, држање и стављање у промет опојних дрога као облик испољавања организоване криминалне делатности (нормативни и практични аспект)”, *Зборник радова правног факултета у Нишу*, Ниш, 2020;
39. Ђукић, М., „Положај окривљеног сарадника у реформисаном кривичном поступку Републике Србије”, *Зборник радова са међународне научне конференције „Одговорност у правном и друштвеном аспекту”*, Ниш, 2020;
40. Ђукић, М., *Консесуалне форме одлучивања у кривичном поступку*, Косовска Митровица, 2024;
41. Ђурђић, В., Суботић, Д., *Процесни положај јавног тужиоца и ефикасност кривичног поступка*, Београд, 2010;
42. Ђурђић, В., „Перспектива новог модела кривичног поступка Србије”, *НБП-Журнал за криминалистику и право*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2015;
43. Живковић, Н., Тужилачка истрага - предности и мане, *Анали правног факултета у Београду*, Београд, 3/2017;
44. Игњатовић, Ђ., Шкулић, М., *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012;
45. Игњатовић, Ђ., „Изучавање организованог криминалитета”, *Crimen*, Београд, 2-3/2016;

46. Илић, И., „Право на претпоставку невиности окривљеног-између нормативног и стварног”, *Зборник радова Правног факултета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*, 2016;
47. Јовановић, И., Петровић Јовановић, А., *Тужилачка истрага-регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2014;
48. Јовашевић, Д., *Кривично право-општи део*, Београд, 2010;
49. Јовашевић, Д., Стевановић, З., *Казне као облик друштвене реакције на криминал*, Београд, 2012;
50. Квастек, А., „Положај оштећеног у јавнотужилачкој истрази”, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, Београд, 1/2021;
51. Кнежевић, С., *Кривично процесно право-посебни део*, Ниш, 2019;
52. Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Ниш, 2012;
53. Лазаров, З., „Испитивање сведока као доказна радња и заштита сведока у кривичном поступку”, *Crimen*, 1/2018;
54. Лечић, Б.Н., „Споразуми јавног тужиоца и окривљеног”, *Зборник радова правног факултета у Новом Саду*, Нови Сад, 2017;
55. Лилић, М., *Консесуалне форме у кривичном праву*, Мастер рад, Ниш, 2019;
56. Малбашић, З., „Организовани криминал: невојна претња националној безбедности”, *Академија за националну безбедност*, Београд, 2020;
57. Матијашевић, Ј., Павловић, З., „Организовани криминалитет”, *Право-теорија и пракса*, Нови Сад, 2009;
58. Мирков, Ж., „О појму окривљеног и његовом исказу у кривичном праву”, *Цивитас*, Нови Сад, 2019;
59. Манић, А., *Претпоставка невиности окривљеног и право на информисање*, Мастер рад, Ниш, 2023;
60. Мијачић, М., „Облици накнаде штете”, *Зборник радова правног факултета у Нишу*, Ниш, 1993;
61. *Модул 3 кривична област – Редовни и ванредни правни лијекови*, Цест Ф БиХ, Цест РС, Сарајево, 2006;

62. Пановић, М., *Камора као део организованог криминалитета у Италији*, Мастер рад, Београд, 2016;
63. Приморац, Д., Шарић, С., „Свједок под имунитетом (свједок покајник) у кривичном законодавству Босне и Херцеговине”, *Зборник радова правног факултета у Сплиту*, Сплит, 2013;
64. Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминала и заштити уставности и законитости у 2021. години, Републичко јавно тужилаштво, Београд, 2022;
65. Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминала и заштити уставности и законитости у 2022. години, Републичко јавно тужилаштво, Београд, 2023;
66. Рад јавних тужилаштава на сузбијању криминала и заштити уставности и законитости у 2024 години, Републичко јавно тужилаштво, Београд, 2025;
67. Радисављевић, И., „Заштита имовинских интереса оштећеног у кривичном поступку, *Годишњак факултета Безбедности*, Београд, 2017;
68. Радуловић, Д., „Одузимање имовинске користи стечене кривичним дјелима у законодавству Црне Горе”, *Страни правни живот*, 2/2014;
69. Ристић Везенковић, М., „Природа и одлике истраге у кривичном поступку Србије”, *Правни хоризонти*, Ниш, 1/2018;
70. Ристић Везенковић, М., *Положај јавног тужиоца у реформисаном кривичном поступку Србије*, Докторска дисертација, Ниш, 2019;
71. Суботин, Б., Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном праву, Завршни рад, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2014;
72. Стојановић, З., *Коментар кривичног законика*, Београд, 2012;
73. Стефановић, Н., *Имовинскоправни захтев оштећеног у кривичном поступку*, Докторска дисертација, Нови Сад, 2017;
74. Топић, З., *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Мастер рад, Ниш, 2017;
75. Турањанин, В., „Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије”, *Нова правна ревија часописа за домаће, немачко и европско право*, Сарајево, 2/2012;
76. Турањин, В., *Споразум о признању кривичног дела*, Докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2016;
77. Фалацић, А., *Улога тужилаштва у супростављању организованом криминалу*, Докторска дисертација, Ниш, 2010;

78. Фејеш, И., „Сведок сарадник”, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, Нови Сад, 2005;
79. Шкулић, М., „Доминантне карактеристике основних великих кривичнопроцесних система и њихов утицај на реформу српског кривичног поступка”, *Crimen*, Београд, 2/2013;

ПРАВНИ ИЗВОРИ

1. Directive 2014/42 EU of the European Parliament and of the Council of 3 april 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union (Official Journal of the European Union L 127/39), 29.04.2014;
2. Federal Rules of Evidence, Michigan Legal Publishing Ltd, 2018;
3. Legge 13 febbraio 2001, n. 45 (G.U. n. 58 del 10 marzo 2001 – Supplemento ordinario n. 50);
4. Serious Organized Crime and Police Act 2005, Chapter 2- Offenders assisting investigations and prosecutions;
5. United Nations Office on Drugs and Crime, Good Practice for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime, United Nations, New York, 2008;
6. Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Сл. гласник РС”, бр. 32/2013 и 94/2016);
7. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала („Сл.гласник РС”, бр. 42/2002);
8. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других тежких кривичних дела („Сл. гласник РС”, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04 – др. закон, 45/05, 61/05, 72/09, 72/11- др. закон, 101/11- др. закон и 32/13);
9. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Сл. гласник РС”, бр. 94/2016, 87/2018-др.закон и 10/2023);
10. Закон о потврђивању конвенције Уједињених Нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола („Сл. лист СРЈ-Међународни уговори”, бр.6/2001);
11. Законик о кривичном поступку, („Сл.гласник РС”, бр. 46/2006);

12. Законик о кривичном поступку, („Сл. лист СРЈ“, бр. 70/2001 и 68/2002 и „Сл. гласник РС“, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009);
13. Законик о кривичном поступку Републике Србије (Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021-одлука УС и 62/2021-одлука УС);
14. Закон о потврђивању римског статута међународног кривичног суда („Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“, бр. 5/2001);
15. Закон о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89- одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003-Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 18/2020);
16. Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, („Сл. лист СЦГ-Међународни уговори“, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005- испр. и Сл. гласник РС- Међународни уговори“, бр. 12/2010 и 10/2015);
17. Конвенција против мучења и других свирепих, нечовечних или понижавајућих казни или поступака;
18. Конвенција УН против транснационалног организованог криминала („Службени лист СРЈ-Међународни уговори“, бр. 6/01 и „Службени лист СЦГ-Међународни уговори“, бр. 11/05);
19. Међународни пакт о грађанским и политичким правима;
20. Правилник о накнади трошкова у судским поступцима, („Службени гласник РС“, бр. 9 од 5. фебруара 2016., 62 од 13 јула 2016., 13. од 14. фебруара 2020);
21. Повеља о основним правима Европске уније (2010/C83/02);
22. Универзална декларација о људским правима;
23. Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021);

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/2144227/zasto-je-lakse-podmititi-nego-prijaviti.html>
2. <https://www.politika.rs/sr/clanak/354302/unakrsno-ispitivanje-zamka-za-svedoke>
3. <https://www.cicig.org/history//index.php?page=pentiti-or-effective-collaborators>
4. https://themobmuseum.org/notable_names/john-gotti/

5. https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/PreventingTortureNHRI_Serbian_0.pdf,
6. <https://www.hklaw.com/files/Uploads/Documents/Articles/RedirectExamination.pdf>
7. [https://www.law.cornell.edu/wex/racketeer_influenced_and_corrupt_organizations_act_\(rico\)](https://www.law.cornell.edu/wex/racketeer_influenced_and_corrupt_organizations_act_(rico))
8. <https://themobmuseum-org.translate.goog/blog/joseph-valachis-autobiography-reveals-mafias-inner-workings/? x tr sl=en& x tr tl=sr& x tr hl=sr& x tr pto=sc>
9. <https://www-independent-co-uk.translate.goog/news/obituaries/bertie-smalls-armed-robber-turned-supergrass-790031.html? x tr sl=en& x tr tl=sr& x tr hl=sr& x tr pto=sc>
10. <https://www.studiolegaledelalla.it/testimoni-protetti-collaboratori/>
11. https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/PreventingTortureNHRI_Serbian_0.pdf
12. <https://zanimljivostidana.com/zanimljive-cinjenice/zanimljive-cinjenice-zanimljivosti-o-zastiti-svedoka-witsec-sad.html>
13. <https://www.britannica.com/topic/Mafia>
14. <https://www.reuters.com/world/europe/ndrangheta-italys-most-powerful-mafia-group-2023-11-20/>
15. <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime/Projects/INTERPOL-cooperation-against-Ndrangheta-I-CAN-Phase-2>
16. <https://www.dw.com/en/italy-police-arrest-over-100-mafia-members-in-mass-raid/a-69079112>
17. https://leg15.camera.it/_bicamerali/leg15/commbicantimafia/documentazionetematica/28/105/schedabase.asp
18. <https://www.carabinieri.it/in-vostro-aiuto/informazioni/news/2025/04/22/new0-20250422024300-1741081>
19. <https://www.bbc.com/news/world-europe-42794848>
20. <https://www.france24.com/en/tv-shows/revisited/20220527-three-decades-after-mafia-killing-of-italian-judges-fight-against-cosa-nostra-goes-on>
21. <https://www.britannica.com/topic/Sicilian-Mafia#ref1308192>
22. <https://studentius.wordpress.com/2017/03/04/pojam-i-vrste-odmeravanja-kazne/>
23. <https://www.otvorenavratapравosudja.rs teme/krivicno-pravo/odmeravanje-kazne>

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Милица Јовановић

Број индекса: 340/2023

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом

“Споразум о сведочењу окривљеног”

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора

30.09.2025.

М. Јовановић.